

Päätoimittaja

Sirkka Paikkala

Toimitussihteeri

Eeva-Liisa Stenhammar

Muu toimitus

Pirjo Mikkonen
Ritva Liisa Pitkänen
Peter Slotte

Kustannustoimittaja, kuvatoimitus

Jussi Iltanen

Kirjoittajat

Kirsti Aapala (KA), *fil. maist., tutkija, Helsinki*
Ante Aikio (AA), *fil. maist., tutkija, Oulu*
Samuli Aikio (SA), *fil. tri (h.c.), tutkija, Utsjoki*
Terhi Ainiala (TA), *fil. tri, dosentti, erikoistutkija, Helsinki*
Marianne Blomqvist (MB), *fil. tri, emeritaprofessori, Tammisaari*
Aimo Hakanen (AH), *fil. tri, emeritusprofessori, Turku*
Gunilla Harling-Kranck (GHK), *fil. tri, professori, Helsinki*
Jussi Iltanen (JI), *fil. maist., tietokirjatoimittaja, Helsinki*
Laila Lehikoinen (LL), *fil. tri, dosentti, Vantaa*
Kaija Mallat (KM), *fil. tri, nimistönsuunnittelija, Kirkkonummi*
Tiina Manni-Lindqvist (TML), *fil. maist., tutkija, Hyvinkää*
Leila Mattfolk (LM), *fil. maist., tutkija, Helsinki*
Raija Miikkulainen (RM), *fil. maist., tutkija, Vantaa*
Pirjo Mikkonen (PM), *fil. maist., tutkija, Helsinki*
Eeva Maria Närhi (EMN), *fil. maist., Helsinki*
Sirkka Paikkala (SP), *fil. tri, dosentti, erikoistutkija, Helsinki*
Marjatta Palander (MP), *fil. tri, professori, Joensuu*
Ritva Liisa Pitkänen (RLP), *fil. tri, dosentti, Helsinki*
Alpo Räisänen (AR), *fil. tri, emeritusprofessori, Joensuu*
Janne Saarikivi (JS), *fil. tri, tutkija, Helsinki*
Minna Salonen (MSa), *fil. maist., Helsinki*
Paula Sjöblom (PSj), *fil. tri, lehtori, Turku*
Kristian Slotte (KS), *fil. maist., Helsinki*
Peter Slotte (PS), *fil. tri, dosentti, erikoistutkija, Espoo*
Eeva-Liisa Stenhammar (ELS), *fil. maist., tutkija, Helsinki*
Helinä Uusitalo (HU), *fil. maist., tutkimussihteeri, Helsinki*
Toni Suutari (TS), *fil. maist., tutkija, Porvoo*
Sami Suviranta (SBS), *nimistöntutkija, Espoo*
Jouko Vahtola (JV), *fil. tri, professori, Oulu*
Matti Vilppula (MV), *fil. lis., Helsinki*

Graafinen suunnittelu ja taitto

Paavo Liinaharja

Kansi

Taina Koivula-Immonen

Etukannen kuvat

Hulton/Getty Images / All Over Press (valokuva), Postimuseo (postileima)

Takakannen kuvat

Aila Rantanen (valokuva), Maanmittaushallitus / Karttakeskuksen arkisto (kartta)

Kuvaluettelo kirjan lopussa.

© Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Affecto Finland Oy, Helsinki 2007

Tekijänoikeuslain (404/61, muut. 897/80) ja valokuvain (405/61, muut. 898/80) perusteella tämän teoksen tekstiä, kuvia ja karttoja ei ole sallittua osittainkaan jäljentää, tallentaa tai siirtää missään muodossa tai millään menetelmällä ilman tekijänoikeuden haltijan kirjallista lupaa.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 146.

ISBN 978-951-593-976-0
ISSN 0355-5437

Painopaikka: Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007.

Aholansaaren merkittävin rakennus on Paavon pirtti, museoviraston suojelema kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde. *Aholansaaren* nimi perustuu talonnimeen *Ahola* ja se puolestaan asukkaiden sukunimeen *Ahonen*. Saari on tunnettu myös nimillä *Lotmunsaari* ja *Löyhkälänsaari*, jotka on annettu saareissa asuneen, siivottomuudestaan tunnetun kulkumiehen Lotmu-Eerikan mukaan. – SP

www.aholansaari.fi/historia.html, 2.6.2005.

Ähpesduoddarat → *Appistunturit*

Ahtiala kaupunginosa Lahdessa Päijät-Hämeessä. – Alkuaan Ahtiala on kuulunut Nastolan pitäjän suurimpiin kyliin. Ensimmäinen maininta on tiettävästi vuodelta 1461. Kylän länsi- ja eteläosat liitettiin Lahden kaupunkiin 1956. *Ahtiala*-nimisiä kyliä ja taloja on myös muualla Suomessa noin parikymmentä, monet ikivanhoilla asutusalueilla, mm. Hali-kossa, Hattulassa, Jääskessä ja Lempäälässä. Nastolan *Ahtiala*-nimen katsotaan viittaavan esihistorialliseen erävaltauskauteen, jolloin Satakunnasta ja Hämeestä, esim. Vanajasta, on eränkäynti suuntautunut itään. Nimen *Ahti* ~ *Ahtia* alkuperästä on kaksi monesti esitettyä selitystä. Sitä on pidetty muinaissuomalaisen mytologiaan liittyvänä yksilönnimenä, jonka pohjana olisi vedenhaltijan *Ahdin* nimi. Toinen selitys perustuu esihistoriallisiin germaanisiin kosketuksiin. *Ahti* ja sen muunnokset ovat Viljo Nissilän mukaan muinaissaksalaisia henkilönnimiä. Nimen runsas esiintyminen Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Hämeessä (vanhimmat tiedot 1300-luvulta) tukevat tätä käsitystä. Esimerkiksi Hololan seudulla 1478 *Biörn Ahtialast* ja *Jönns Pällson Ahtialan*. – PM

Forsman, A.V. 1891: 63; Lehtinen, Markus 1950: 68, 73; Nissilä, Viljo 1980: 156; Pitkänen, Ritva Liisa 1985: 275; Suvanto, Seppo 1987: 110–111.

Ahvenanmaa maakunta, ruotsiksi *Åland. Mare Aland* n. 1250, *Alandia* 1281, *Alandh* 1376, *Åhlandh* 1435; *Ahwenan maan* 1648, *Ahwenan maassa* eli *Aalannissa* 1821; *Olantin (Ahwenanmaan)* 1844. – Nimi on perinteisesti yhdistetty kantskandinaavin vettä merkitsevään sanaan **ahva*; ”Vesimaa”-tulkinnan esitti jo A. O. Freudenthal 1868. Suomenkielinen nimi voi olla (virheellinen) tulkinta kantaskandinaavisesta nimestä **Ahvaland*. Vai olisiko mahdollista, että *Ahvenanmaa* on alkuperäinen nimi, jonka alkuosasta olisi säännöllisen äännekehityksen myötä tullut *å* ja jälkiosa *-maa* olisi käännetty sanalla *-land*? Vesistöäppellatiivia *å* ’joki’, joka on nykyruotsin vastine sanalle *ahva*, on myös ehdotettu. Kyseistä vesistöä on yritetty paikantaa moniin kohtiin. Lars Huldén on esittänyt mielenkiintoisen otaksuman, että *Åland* olisi ollut Ahvenanmaan vanhan keskustaikan Jomalalan vanha nimi ja nimeämisperusteena olisi ollut nykyisestä Prästräsketis-

Ahvenistonjärvi on antanut nimen koko alueelle.

tä Jomalavikeniin ulottunut vesistö. Ruotsinkielisen nimen jälkiosa → *land* on todennäköisesti tarkoittanut jotain isoa saarta kuten nimissä *Lemland* ja *Lumparland*, mutta on epäselvää, mitä saarta. – Muitakin tulkintamahdollisuuksia on esitetty. – PS

Ahlman, Ferd. 1865: 977; Huldén 2001: 43, 53; Maamiehen Ystävä 24.8.1844; Turun Wiikko-Sanomata 30.6.1821; KTKK-vanhan kirjasuomen ja 1800-luvun korpukest.

Ahvenanmeri merialue Ahvenanmaan ja Ruotsin Uplannin välissä, ruotsiksi → *Ålands hav. Olannin meri* 1829, *Ahvenanmeri* 1857, *Ahwenanmeri* 1971, *Ahwenmeri*, *Ahwenanmeri* 1874. – Kirjalliset merkinnät nimestä ovat myöhäisiä, mutta siitä huolimatta sen ei tarvitse olla 1800-luvun uudismuodoste. Nimi on muodostettu suomen kielen nimenmuodostustapojen mukaisesti maakunnannimestä *Ahvenanmaa* tai se on käänös nimestä *Ålands hav* ”Ahvenanmaanmeri”; tuolloin nimen keskielementti olisi heittynyt pois. – PS ja RLP

Hämäläinen 14.02.1862; Lönnrot, Elias 1874 s.v. Ahvenanmeri/Ahwenmeri; Turun Wiikko-Sanomata 18.4.1829; Uusi Suometar 13.02.1871; KTKK: 1800-luvun korpus.

Ahvenisto kaupunginosa, ulkoilu- ja urheilukeskus Hämeenlinnassa Kanta-Hämeessä. – Monet alueen rakennelmat ovat valmistuneet vuoden 1952 olympialaisten viisiottelua varten. Alueen keskellä on suuressa harjusupassa eli -montussa kirkasvetinen *Ahvenistonjärvi* (*Ahvenistolampi* 1780, *Afviston Ierfvi* 1781, *Ahvenistonjärvi* 1898). Sitä on aiemmin kutsuttu vain *Ahvenistoksi*, ja se on antanut nimensä koko alueelle ja sitä sivuavalle *Ahvenistonharjulle*. Järven nimeen sisältyy kalannimitys *ahven*; tästä järvestä on siis saatu ahvenia. Keskeiset osat järvestä on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi. – SP

Alanen, Timo – Kepsu, Saulo 1989: 188; NA.

Ahvenasaari kylä ja saari Korppoossa Varsinais-Suomessa, vuodesta 2009 ehdotettua Länsi-Turunmaan kaupunkia, ruotsiksi *Åvensor. Affuensari* 1542, *Offuensar* 1540, *Åffuensar* 1540. – Nimen lähtökohtana on suomenkielinen saarennimi *Ahvenasaari*, joka on edelleen käytössä suomalaisena nimenä. *Ahvenasaari*-nimestä on päästy ruotsinkieliseen *oovensor*-muotoon, kun vokaalien välinen *h* on ruotsalaismurteessa kadonnut *v:n* edellä ja edellinen vokaali pidentynyt ja muuttunut *o:ksi*. Lisäksi *saari*-sanana loppuvokaali on kadonnut ja pitkä *a* on muuttunut *oo:ksi*, joka on lyhentynyt. – RLP

Fortelius, Bertel 1999: 19; Huldén, Lars 2001: 105; Pitkänen, Ritva Liisa 1985: 216–217.

Ahvio kylä Anjalankoskella Kymenlaaksossa, aiemmin Anjalaa, ruotsiksi *Ahvis. Ahawiss* 1555, *Affwio* 1558, *Ahuiooby* 1561, *Ahvis* 1744, *Ahvio* 1789, *Achwis by* 1776–1805; koski: *Ahvio* 1555, *Auis fors* 1576, *Ahvis* 1799. – Asutus sijaitsee Kymijoen varrella Kotkan rajalla olevan Ahvionkosken rannalla. Kosken nimi on esiintynyt vanhastaan myös muodossa *Ahviskoski*. Siihen sisältyy ilmeisesti kalannimitys *ahven*. Jos *Ahviskoski* on vanha kansanomainen muoto, se on voinut lyhentyä pidemmästä muodosta **Ahveniskoski* > **Ahviskoski*. Paikkaa osoittava johdin *-io* on voitu liittää nimeen kylännimeä muodostettaessa. Toinen mahdollisuus on, että kosken nimestä **Ahvenkoski* > **Ahvikoski* on saatu kylännimi **Ahvi* ~ *Ahvio*. Ruotsiksi kirjoitettaessa nimeen on lisätty genetiivin *s*: **Ahvis fors*, **Ahvis by*. Koski on ilmeisesti ollut apajapaikka. Vrt. → *Ahviionsaari*. – SP

Hausen, Greta 1920: 2; Alanen, Timo – Kepsu, Saulo 1989: 112; Ojansuu, Heikki 1920: 7–8;

Suomen karttakirja 1799: 68; HisKi (Elimäki, Anjala).

Ahviionsaari saari ja kylä Savonlinnassa Etelä-Savossa Pihlajavedessä Savonlinnan keskustasta etelään, aiemmin Säamingiä. *Achwionsarj* 1656. – 1650-luvulla saarelle perustettiin säteritila. Nimen alkuosaan saattaisi sisältyä joko sukunimi *Ahvenon* tai kalannimitys *ahven*, johon on liitetty paikannimijohdin *-io*. Sanalla *ahvio* olisi voitu tarkoittaa ahvenapajaa.

Erkkola > *Ärkkölä* > *Ärkkylä* > *Erkkylä* tai (yksinäis-k:llisestä *Erko*-nimestä) *Erkola* > *Ärkkölä* > *Ärkylä* > *Erkylä*. Lisätukea sille, että kyseessä alkuaan on ollut talon nimi, antaa se, että Pirkanmaalla Sääksmäen Linnasissa on *Erkkylä*-niminen talo. Sen isäntänä oli 1600-luvun alkupuolella Erkki Jaakonpoika. Nykyisin Sääksmäen Erkkylästä ovat puheessa käytössä myös *Ärkkölä* ja *Ärkkö*. – MV

Junnila, Olavi 1988: 27; Jutikkala, Eino 1934: 258–259; Keskitalo, Oiva 1964: 63–64; Nissilä, Viljo 1962a: 124–125; HisKi; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Ersta kansanomaisesti *Erstaa*, kartano Nastolassa Päijät-Hämeessä, toimii nykyisin taide- ja toimintakeskuksena. *Villecht g. Ersta* 1833, *Ersta* 1834, *Ersta Gård* 1846, *Erstaan kartano* 1871. – Kartano on muodostettu 1650-luvulla. Varhemmin sitä kutsuttiin → *Villähteen* säteriksi. Uusi nimi näyttää tulleen käyttöön uuden eli nykyisen päärakennuksen myötä 1830-luvulla. Kartanon isäntänä oli vuosina 1827–1837 Erik Johan Strähle; nimi on voitu muodostaa hänen etunimestään läheisen → *Seesta(a)n* kartanon nimen mallin mukaan. – SP

Jonasson, Felix – Kivialho, Akseli – Kivialho, K. 1931: 893; Mäkelä, Anneli 1976: 137; Suomalainen Wirallinen Lehti 7.3.1871; HisKi.

Erstan → *Airisto*

Ervastinranta kyläkunta Kiiminkijokisuulla Haukiputaalla, Pohjois-Pohjanmaalla. – Nimi johtuu vanhimman talon, *Ervastin* (*Jons Ervesth* 1569) nimestä. Talonnimi lienee syntynyt itse paikalla skandinaavisesta henkilönnimestä *Ernfaster*. Myös Oulunsalossa on vanha Ervastin talo (*Erfuastila* 1645). – JV

Vahtola, Jouko 1980: 412.

Eräjärvi entinen kunta ja järvi Orivedellä Pirkanmaalla. *Ereierui* 1545 (kylä), *Eräierffui* 1558 (kylä), *Ärrajärfue* 1629 (järvi), *Ehräjärwi* 1728 (pitäjä). – Oriveteen kuulunut Eräjärvi tuli saarnahuonekunnaksi 1687, kappeliseurakunnaksi 1785 ja itsenäiseksi seurakunnaksi 1914. Sekä Eräjärven kunta että seurakunta liitettiin 1973 takaisin Oriveteen. – 1500-luvun asiakirjoissa nimeä on käytetty kahdesta eri kylästä: järven luoteispäässä olevasta Hirtolahdesta ja toisessa päässä olevasta Järvenpäästä. Nimi on tullut asutusnimeksi järvennimestä. Eräjärven asutus on Sydän-Hämeeseen verrattuna nuorempaa, ja nimenantoaikana järvi on ollut eränkäyntialueella, mutta melko lähellä asuttuja seutuja. Sanalla *erä* on ollut mm. merkitykset 'saalis' ja 'pyyntimatka', ja nimi *Eräjärvi* on voitu antaa järvelle, jonne on tehty kalastusretkiä. Längelmäveden itärannalla järven lähellä on *Eräpyhä*-niminen korkea vuori, joka on ollut tärkeä paikka eräretkillä. Ehkä vuorennimi onkin järvennimen kantanimi. – SBS

Lehtonen, Antti 2006: 218; Suvanto, Seppo 1949: 107, 128; Vallinheimo, J.V. 1954: 33–34;

Voionmaa, Väinö 1947: 38–42; KA, RK, VA. I.

Esbo → *Espoo*

Eskilom kylä Liljendalissa Itä-Uudellamaalla. *Eskilomby* 1540, *Eskilsböle* 1552, *Eskelom* 1554. – Nimi on muodostettu miehennimestä *Eskil*, joka esiintyy jo 1414 Pernajassa lautamiehen nimessä Michel Eskilom. Kylännimen pohjalla voi olla talonnimi *Eskils*, joka kylässä onkin. Pääte *-om*, joka esiintyy monessa kylännimessä ennen kaikkea Pernajassa ja Liljendalissa, periytyy vanhasta sijamuodosta, jolla on tarkoitettu taloa tai väkeä Eskilin talossa tai Eskilin talon luona, lähistöllä. – GHK

Granlund, Åke 1956: 387; Hausen, Greta 1922: 406; Huldén, Lars 2001: 342.

Espoo kaupunki Uudellamaalla, ruotsiksi *Esbo*. *Espa* 1431, *Æspo* 1501, *Espåå* 1540, *Espoon pitäjässä* 1847, *Espon pitäjässä* 1864. – Nimen taustalla on ilmeisesti joen nimi: Keski-ajalla lähellä Espoonkartanoa Gumbölenjoen ja Mankinjoen

yhtymäkohdassa sijaitti kylä, jonka nimi on kirjoitettu 1451 *Espaby*. Tämän kylän ohi Espoonlahteen virtaavan joen nimen **Åspån* on yleensä tulkittu sisältävän vanhan ruotsin sanan *åspe* 'haavikko' ja *å* 'joki'. Lars Huldénin (2001) oletus on, että nimeen sisältyisi miehennimen *Esbjörn* lyhentymä **Espe*. Ruotsin kielessä käytettiin 1800-luvulla myös asuja *Esbå* ja *Espå*. Espoo mainitaan seurakuntana 1458. Kauppala Espoosta tuli 1963 ja kaupunki 1972. – SP

Hausen, Greta 1920: 139; Huldén, Lars 2001: 278, 282; Kepsu, Saulo 1999: 12; Laitinen, Sirkka

1982: 14; Ramsay, August 1984 [1924]: 33; Sanomia Turusta 22.1.1864; Saxén, Ralf 1897: 14–16;

Suomi 13.1.1847; Wallin, Väinö 1897: 16.

Esse → *Ähtävä*

Esse å → *Ähtävänjoki*

Estbacka → *Eestinmäki*

Estlotan → *Eestiluoto*

Estnäs → *Vironniemi*

Eteläinen kylä *Eteläistenjärven* rannalla Hauhon eteläosassa Kanta-Hämeessä. *Ettäläs* 1437, *Eteläs* 1501, *Eteläinen* 1890. – Urpo Säilän mukaan (1930) Eteläinen on ollut eteläisen paikka, jonne asutus on voinut päästä Hauhon reittiä, Vuolujoeka myöten. Y. S. Koskimies (1985) on selittänyt nimeä sillä, että vanha kyläpaikka on ollut järven lounaisrannalla, etelään viettävällä rinteellä. – SP

Koskimies, Y.S. 1985: 407–408; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000 s.v. Eteläinen: Säilä, Urpo

1930: 16 – 17.

Etelä-Karjala maakunta Etelä-Suomen läänissä Suomen kaakoisrajalla, historiallisen Karjalan maakunnan eteläosassa. → *Karjala*, → *Pohjois-Karjala*. Historiallisesti ja kulttuurisesti Etelä-Karjala on osa vanhaa Viipurin lääniä ja kuului ennen vuoden 1997 läänituudistusta Kymen läänin. Itsenäisen maakunta vuodesta 1998. Ruotsinkielinen nimi *Södra Karelen*. Epävirallisesti nimiä *Etelä-Karjala* ja *Södra Karelen* on käytetty historiallisen Karjalan maakunnan eteläosista 1800-luvulta lähtien; esim *etelä-Karjala* 1848; *södra Karelen* 1839, *sydkarelen* 1889. Epäviralliseen Etelä-Karjalaan kuului aiemmin myös Suomenlahden ja Laatokan välinen *Karjalankannas* eli *Kannas*, joka vuoden 1944 rauhassa luovutettiin Neuvostoliitolle. – LL

Valtioneuvoston päätös maakunnista 1998

Etelä-Pirkkala entinen kunta Pirkanmaalla. Syntyi, kun → *Pirkkalan* pitäjä jaettiin kahtia vuonna 1922. Pyhäjärven etelänpuoleisesta osasta tuli Etelä-Pirkkala ja pohjoisesta → *Pohjois-Pirkkala*. Vuonna 1938 Etelä-Pirkkalan nimi vaihdettiin *Pirkkalaksi*, kun Pohjois-Pirkkalasta tehtiin → *Nokia*. – SP

Etelä-Pohjanmaa

1. maakunta Länsi-Suomessa Pohjanlahden rannikolla, käsittää historiallisen → *Pohjanmaan* eteläisen osan, ruotsiksi *Södra Österbotten*. *Österbottens södra del* 1776, *Södra Österbotten* 1778; *Etelä-pohjanmaa* 1821. Siihen kuuluivat vanhan Vaasan läänin etelä- ja keskiosat. Etelässä ja idässä olivat rajoina Suomenselkä, pohjoisessa Keski-Pohjanmaa. Vanhimpina aikoina rajana oli Pyhäjoki, mutta myöhemmät jaottelut ovat horjuvia. Vuoden 1680 jaossa Etelä-Pohjanmaahan kuului silloinen Korsholman lääni.

2. nykyinen maakunta vuodesta 1998. Kattaa edellä mainitusta maakunnasta lähinnä suomenkieliset kunnat muiden kuuluessa Pohjanmaan maakuntaan. Vuonna 1998 maakuntaan tulivat kuulumaan Alahärmä, Alajärvi, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Jalasjärvi, Jurva, Karijoki, Kauhajoki, Kauhava, Korttesjärvi, Kuortane, Kurikka, Lappajärvi, Lapua, Lehtimäki, Nurmo, Peräseinäjoki, Seinäjoki, Soini, Teuva, Töysä, Vimpeli, Ylihärmä, Ylistaro ja Ähtäri. – SP

Kunnat ja kuntakohtaiset alueajat 2006; Nyky-suomen tietosanakirja 2 s.v. Etelä-Pohjanmaa;

Etelä-Savo maakunta, ruotsiksi *Södra Savolax*. *Södra Sawolax Prosteri* 1814, *Etelä-Sawon Rowastikunnassa* 1841. – Käsittää eteläiset osat → *Savon* historiallisesta maakunnasta. Ennen vuoden 1997 lääninuudistusta Etelä-Savo käsitti lähes kokonaan Mikkelin läänin; nykyään jotkut lääniin kuuluneet itähämäläiset kunnat ovat osa Päijät-Hämettä. Vuonna 1998 Etelä-Savon maakuntaan tulivat kuulumaan Anttola, Enonkoski, Haukivuori, Heinävesi, Hirvensalmi, Joroinen, Juva, Jäppilä, Kangaslampi, Kangasniemi, Kerimäki, Mikkelin mlk., Mäntyharju, Pertunmaa, Piekämäen mlk., Piekämäki, Punkaharju, Puumala, Rantasalmi, Ristiina, Savonlinna, Savonranta, Sulkava ja Virtasalmi. – SP

Kunnat ja kuntakohtaiset alueajot 2006; Sanan Saattaja Wiipurista 12.6.1841; Åbo Allmänna Tidning 7.6.1814; www.finlex.fi.

Etola

1. kylä Hämeenkoskella Päijät-Hämeessä. *Enewald Etolan* 1458, *Etola* 1539, *Ettola* 1543, *Etoyla* 1544, *Etthola* 1545.
2. kartano Mäntsälässä Uudellamaalla. *Etola* 1800.

Jouko Vahtola on yhdistänyt ensin mainitun nimen epävarmasti germaaniseen miehennimeen *Edo* ~ *Eto* ~ *Etto*. Nimiin voisi toisaalta sisältyä samapohjainen skandinaavinen miehennimi *Edda*, *Eddi*, *Etta*, *Etti*. – SP

BFH 1: 69; Mikkonen, Pirjo – Paikkaala, Sirkka s.v. Ettanen; Vahtola, Jouko 1983: 274; HisKi

(Mäntsälä); SAY.

Etseri → Ähtäri

Eura kunta Pyhäjärven luoteispuolella Satakunnassa. *Efra sokn* 1420, *nidhre Effre, offre Effre* (pitäjänosia) 1420, *Aefra* 1425. – Euran varhaisimmasta asutuksesta kertovat pronssikautiset hautarauniot. Rautakaudella Eura on ollut Satakunnan kaikkein merkittävimpiä asuinseutuja. Esihistoriallisen ajan tunnetuimpia muistomerkkejä on Käräjämäki tuomarinympyröineen. Euran yhteyteen ovat aikoinaan kuuluneet myös Kiukainen ja Honkilahti, mahdollisesti Köyliö ja Säkyläkin. Itsenäisenä seurakuntana Eura esiintyy 1420-luvulta lähtien. Jorma Koivulehdon mukaan *Eura*-nimi palautuu muotoon **etra* ja sen taustalla on '(vesi)suonta, vesireittiä, väylää' merkinnyt kantagermaanin sana, jonka nykykielisiä jatkajia ovat esim. ruotsin 'suonta' merkitsevät sanat *äder* ja *ådra*. Sana esiintyy germaanisellakin taholla myös jokien nimissä. *Euran* alkuperäinen tarkoite on ollut Pyhäjärvestä alkunsa saava ja aikoinaan pitkälle sisämaahan ulottuneeseen merenlahteen laskeva, nykyistä paljon lyhyempi Eurajoki, jonka uoma nimi lienee osuvasti luonnehtinut. Myöhemmin *Eura*, joka mahdollisesti jo pronssikaudella oli annettu joen nimeksi, omaksuttiin joen varteen syntyneen asutuksen nimeksi. Ilmeistä on, että nimi vakiintui ensin kylännimeksi ja siitä myöhemmin pitäjännimeksi. *Euran* siirryttyä asutusnimeksi joki sai loppuosalla täsmennetyn ja uudelleen kohdennetun nimen → *Eurajoki*. – AH

FMU 2; FMU 3; Huldén, Lars 1990: 113–114; Häkkinen, Kaisa 1996: 175–176; Koivulehto, Jorma 1987: 33–35; REA: 292.

Eurajoki kunta Satakunnassa. *Effraboaminne* 1344, *Euffraboaminne* 1553. – Eurajoen kunta sijaitsee samannimisen joen keski- ja alajuoksun varrella ja tähän liittyvällä rantavyöhykkeellä. Vanhimman asutuksen muistomerkkejä ovat pronssikautiset hautarauniot, joita alueella on runsaasti. Seurakuntana Eurajoki esiintyy 1300-luvulla. Pitäjänä se mainitaan vuonna 1344, jolloin siihen kuuluivat myös Tl. Lapin ja Luviaan alueet. Nykyisin kunta tunnetaan parhaiten Olkiluodon ydinvoimalan sijoituspaikkana. – Eurajoen kunnan ruotsinkielinen nimi *Euraäminne* ja myös alueen vanhat asiakir-

janimet tarkoittavat sananmukaisesti 'euralaisten joensuuta'. Pyhäjärvestä alkava Eurajoki (ruotsiksi *Eura å*) virtaa Euran, Kiukaisten ja Eurajoen pitäjien halki ja päättyy lopuksi Pohjanlahteen. *Eurajoki*-nimien alkuosa *Eura-* juontuu kantagermaanin '(vesi)suonta, vesireittiä, väylää' merkinneestä sanasta, ja se on alkuaan annettu nimeksi Pyhäjärvestä muinaiseen merenlahteen laskeneelle joelle. Sittemmin → *Eura* siirtyi asutusnimeksi ja joen nimi täsmennettiin *Eurajoeksi*. Huolimatta säilymisestään joennimenä *Eurajoki* on omaksuttu myös joen suupuoleen syntyneen Euraa nuoremman asutuksen nimeksi (*Effraioki* 1551). Samaan nimiryhmään kuuluu Kiukaisissa olevan Eurajoen kosken nimi *Eurakoski* (*Efrakoski* 1540, *Eurakoski* 1543), joka on siirtynyt myös kosken rannalle syntyneen kylän nimeksi, *Eufrakåski by* 1441 (> 1689). – AH

FMU 3: 213; Nuutinen, Liisa 1988: 20–27; REA: 66; SVT 2: 59.

Euraäminne → Eurajoki

Evijärvi

1. kunta ja järvi Etelä-Pohjanmaalla. *Ewijerff* 1573 (kylä). – *Evijärvi* on kunnan suurin järvi. Nimi on tullut järvennimestä kylännimeksi ja siitä pitäjännimeksi. Alueella oli ruotsinkielistä asutusta 1500- ja 1600-luvulla, mutta järven suomenkielinen nimi on peräisin sitä varhemmalta ajalta. Evijärven kappeliseurakunta muodostettiin 1760. Alue kuului tuolloin Lappajärveen. Seurakunnasta tuli itsenäinen 1865.
2. kylä Sievissä Pohjois-Pohjanmaalla. *Euijerff* 1573 (kylä). – Kylää sanotaan nykyisin *Järvikyläksi*, ja *Evijärvi* on vain maarekisterikäytössä. Se tulee järvennimestä *Evijärvi*. Järvi on kuivattu. *Evijärveä* käytettiin vuodesta 1862 lyhyen aikaa myös seurakunnan nimenä, kun kirkko rakennettiin uuteen paikkaan Evijärven kylään. Sitä ennen ja sen jälkeen nimi on ollut → *Sievi*.

Nimi *Evijärvi* voi perustua joko sanaan *evä* tai siihen, että järven muodossa on nähty evämäinen uloke. – SBS

Nissilä, Viljo 1969; KA 4736:5 I v. 66v; www.sievi.fi, 23.6.2007.

Evinsalo saari ja yksinäistalo Pälkäneellä (aiempaa Luopioista) Pirkanmaalla Kukkian järven keskellä. *Äfwinsalo* 1673, *Ewingsalo* 1691. – Talon mainitaan ensi kerran maakirjassa 1609, jolloin siellä asui uudisasukas. Paikalla on tosin voinut olla asutusta jo keskiajalla ennen säännöllisten asiakirjasarjojen alkua 1539. Siihen viittaa mm. peltovainion nimi *Vanhakylä*, joka on kertoman mukaan myös Evinsalon vanha nimi. Saaren itäpuolelta → *Kukkian* selkää on aiemmin kutsuttu *Evijärveksi* (*Äwijerffui* 1583 rajapaikan nimenä Luopioisissa), vuoden 1775 kartassa se on koko järven nimenä (*Åwejärfwi*). Keskeinen saari eli → *salo* on saanut nimensä järveltä. → *Evijärvi*. – SP

Koskimies, Y. S. 1985; Säynäjäjärvi, Leila 1937: 180–182; VA MH 27/ID 4/1.

Evitskog kylä Kirkkonummella Uudellamaalla. *Eviskog, Eväskog, Öviskog* 1532. – Alkuosa sisältää muinaisruotsalaisen miehennimen *Övidher* tai *Ödhvidher*. Ensinnä mainittu esiintyy verraten usein keskiaikaisissa asiakirjoissamme Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla, esim. *Llarens Öuidson*, lautamies Helsingin pitäjässä 1417 (vrt. *Övitsböle* → *Ylästö*). Nimen jälkiosa on ruotsin sana *skog* 'metsä', joka tavataan usein syrjäkylän nimissä. – MB

Huldén, Lars 2001: 40, 264; Thors, Carl-Erik 1959: 104–105.

Evo kylä, valtionpuisto ja metsäopisto Lammilla Kanta-Hämeessä. Ruotsiksi *Evois*. *Ewos by* 1456, *Ewäis boar* 1470, *Ewäild (Evoilta)* 1470, *Ewoi Jrian* 1483. Ison-Evon ja Vähän-Evon kylien yhteisnimitys on *Evo*. *Lill=Evois By* ja *Stor Evois By* 1776–1805. – Evon metsäopisto oli ensimmäinen metsänhoito-oppilaitos Suomessa; keisari Aleksanteri II antoi 1858 sen perustamismääräyksen. Vähän-Evon kylässä on

nassa olevaa kylää kutsuttiin *Röyhiöksi* (*Röyhiö* 1540) ja sen takana ylempänä sijaitsevaa kylää *Rautamäki*-nimellä (1558). Iso-Röyhiö oli 1500-luvulla taloluvultaan Ikaalisten suurin. Sen naapurina on pienempi kylä nimeltä *Vähä-Röyhiö*, joka on erkaantunut naapuristaan jo ennen 1540-lukua. Vähä-Röyhiöstä käytettiin ennen myös nimitystä *Röyhiönniemi* (*Röyhiänniemi* 1540, *Röyhiänniemi* 1542, *Röyhiönniemi by* 1544). Vähän-Röyhiön pohjoispuolella sijaitsee *Röyhiönjärvi*. Nimellä on mahdollisesti jokin yhteys Karkussa keskiajalla tunnettuun Röyhän sukuun, *Olaff Rāwhä* 1439, *Jons Röyhä* 1546. Myös Virroilta tavattava talonnimi *Röyhiö* saattaa olla yhteydessä kylännimeen. – Nimen alkuperä on tuntematon, mutta se voi liittyä alueella esiintyvään murrenanaan *röyhy* 'lätä, kasa' tai *röyhiö* 'kasa, keko', jolloin nimen syynä voisi olla esimerkiksi vesireitin varrelle rakennettu maamerkki. Tällainen voisi olla Ison-Röyhiön edustalla Arasalon saarella sijaitseva muinaislinna, joka on toiminut rautakaudella Kyrösjärven reitin väestön turvapaikkana ja puolustuslinnana. – PSJ

Papunen, Pentti 1996: 234–235; Sarkki-Isomaa, Seija 1996: 71, 111–112; SHL 4: 143; SSA s.v. röyhy; Suvanto, Seppo 1973: 210; Suvanto, Seppo 1987: 126, 262; Suvanto, Seppo 2001: 425–429; KA:VA 1920:52; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat; SMSA.

Isosaari saari Helsingin edustalla Uudellamaalla, Santahaminasta etelään, vuoteen 1946 Helsingin maalaiskuntaa; ruotsiksi → *Mjölö* "Isosaari". – Saari on puolustusvoimain käytössä, siellä on rannikkotykistöpatteri sekä merivalvonta- ja säähavaintoasema. Saari on suurin Helsingin edustan ulko-saarista. Suomalainen nimiasu on virallistettu 1929. – SP

Pesonen, Leo A. 1981: 232; Westman, Ivar 1935: 253; fi.wikipedia.org, 3.1.2006.

Isö-Äiniö kylä Asikkalassa Päijät-Hämeessä. Kylä on kansanomaisesti tunnettu nimellä *Äinä*, kun taas naapurikylä *Vähä-Äiniö* on tunnettu nimellä *Äinönen*. Nämä ovat aiemmin muodostaneet yhden kylän, joka keskiajan lopulla on jakaantunut kahtia. *Äynis* 1455, *Äijnäs* 1462. – Ison-Äiniön ja Padasjoen rajalla on *Äinäjärvi* (*äinejärwi* 1749, *Äinän Järwi* 1778) ja lähellä on myös *Äinäjoki* (*Einis ää* 1488), josta käytetään myös nimeä *Äinäänjoki*. Joki ja järvi lienee nimetty kylän mukaan. Nimien alkuperä jää hämäräksi. Muita samannimisiä paikkoja ei maassamme ole. – TA

BFH 1: 16; Blomstedt, Yrjö 1981: 66; FMU 4: 93, 201; Stenhammar, Eeva-Liisa 1987: 168–169.

Istumäki mäki ja kylä Konnevedellä Keski-Suomessa. *istumäki bij* 1562, 1586, *Istumäki* 1763, *Istumäki*, *Istumäki* 1778, *Istumäki* 1786, *Istumäki* 1864. – Kansanomaisia rinnakkaisnimiä *Varismäki* ja *Variskylä* pidetään seudulla vanhempina kuin *Istumäkeä*, johon liittyvät myös nimet *Istumlampi* ja mäellä vanhojen teiden risteyksessä oleva *Istumkivi*. Kivi on tunnettu matkamiesten evästely- ja levähdyspaikkana, "istuinkivenä", mistä kansanselityksen mukaan mäki on saanut nimensä. Nimen alkuosa on todennäköisemmin kuitenkin kansanomainen henkilönnimi *Istu*, joka perustuu, kuten rinnakkaismuoto *Istokin*, aiemmin käytettyyn raamatulliseen etunimeen *Is(t)rael* tai Suomessakin tunnettuun varjagisankarin nimeen *Istrur* ~ *Istara*. *Istu* esiintyy asutusnimien aineksena muuallakin Keski-Suomessa ja Pohjanmaalla. Oletettu muinaiseränkävijä *Istu* on kadonnut jäljettömiin historian hämärään, mutta mäellä näyttää joka tapauksessa olleen valmis nimi jo ennen kuin *Oleff Varexenpoika* Saarioisista vuoteen 1552 mennessä oli asettunut ensimmäiseksi uudisasukkaaksi Istumäen Kuhjoon. – EMN

Nissilä, Viljo 1976a: 103; Oja, Aulis 1972: 155; Viikuna, Kustaa 1976: 129; KA:VA 4250:3, VA D7, D8; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Itis → *Iitti*

Itkonniemi kaupunginosa Kuopiossa Pohjois-Savossa Kallaveden rannalla. *Itkonemi* 1764, *Itkonniemi* 1774. – Nimeen

sisältyy sukunimi *Itkonen*. Paavo Itkonen mainitaan 1637 Kuopion kymmeneksen autioluettelossa, sittemmin kotiseudullaan Leppävirran Kotalahdessa. Ilmeisesti hän oli ollut sotilas ja asunut jo ennen vuotta 1638 Itkonniemessä, minkä perusteella paikka on nimetty. Tosin Juho Vilho Itkonen on arvellut Itkonniemen olleen jo keskiajalla Itkosen suvun erä- ja kalastuspaikka. – SP

Itkonen, Juho Vilho 1987: 17–18, 51; HisKi.

Itäkeskus aluekeskus, kauppakeskus ja metroasema Helsingissä Uudellamaalla, ruotsiksi *Östra centrum* (aluksi opaskartoissa *Östercentrum*). – Aluekeskus on saanut nimen 1972 sijainnistaan Helsingin itäosassa. Rakentaminen Itäväylän (ruotsiksi *Österleden*) varrelle alkoi 1970-luvun alussa. Helsingin ensimmäisen metro-osuuden pääte pysäkki Itäkeskuksesta tuli 1982; vielä metron rakennusvaiheessa oli metroaseman nimenä *Puotinharju* – *Botbyhöjden* ja vuoden 1979 opaskartassa *Puotinharju* – *Botby*; nimenmuutos *Itäkeskukseksi* lienee tapahtunut talvella 1979–1980. Kauppakeskuksen ensimmäinen osa valmistui 1984 ja toinen 1992, minkä jälkeen se on yhä laajentunut. Vrt. myös → *Koskikeskus*. – SP

Pesonen, Leo A. 1979: 64; Iltanen, Jussi kirjallisesti 18.1.2007.

Itämeri sisämeri Pohjois- ja Keski-Euroopan välissä. Mainittu ensimmäisen kerran 1649 ruotsinkielisen asetustekstin suomennoksessa (*Itämerest*). *Itä- eli Saksan-mereen* 1845. – Nimellä tarkoitetaan joko koko merta lahtineen tai vain ns. varsinaista Itämerta, jolloin ulkopuolelle jäävät Kattegat, Tanskan salmet, Riianlahti, Ahvenanmeri, Saaristomeri, Suomenlahti ja Pohjanlahti. Nimi on käänös ruotsinkielisestä nimestä *Östersjön* (*Östersjön* 1499), jonka mahdollisesti varhaisempaan ikään vihjaa maininta *ad mare orientale* 'itäiselle merelle' 1158. Kaarle Suuren kronikoitsija Einhard mainitsee jo 808 nimen *Ostarsalt*, muinaisislannissa *Eystrasalt*, joka sisältää *salt*-sanan vanhan merkityksen 'meri'. Meri on sijainnut hollantilais-tanskalaisten merenkulkijoiden näkökulmasta idässä, ja siltä pohjalta nimi on aikanaan omaksuttu niin saksaan kuin pohjoismaisiinkin kieliin. Virossa nimenä on *Läänemeri* eli "Länsimeri"; kirjallisia tietoja siitä on ainakin 1800-luvun puolimaista alkaen. – SP

Ehrensverd, Ulla – Kokkonen, Pellerovo – Nurminen, Juha 1995: 20–21, 24; Svenskt ortnamnslexikon; Tikkanen, Paavo 1845: 94; KKTK: Vanhan kirjasuomen korpus.

Itäsalmi kylä Sipoossa Itä-Uudellamaalla. Suomalainen nimi on nuori käänös vanhemmasta ruotsinkielisestä nimestä *Östersundom* (*Swndom* 1501, *Östersundom* 1730). Kylässä on myös *Östersundom*-niminen kartano. – Ruotsinkieliseen nimeen sisältyvät sanat *öster* 'itä' ja → *sund* 'salmi' (datiivimuodossa), ks. → *Sundom*. Kylä on sijainnut merensalmen rannalla. Nykyisin entisen salmen kohdalla on peltoa ja sen keskellä virtaa oja. Salmen toisella rannalla osin Vantaan puolella on *Västersundom* (*Wester Sundom* 1347; ruots. *väster* 'länsi'; suomenkielisenä nimenä nykyisin *Länsisalmi*). – SP

Hausen, Greta 1922: 636–637; Huldén, Lars 2001: 308; Kepsu, Saulo 2005: 185; HisKi.

Itä-Uusimaa maakunta, historiallisen → *Uudenmaan* maakunnan itäosaa, ruotsiksi *Östra Nyland*. *Itä-Uusimaa* 1968. – Yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksen mukaisista maakunnista. Siihen kuuluvat Askola, Lapinjärvi, Liljendal, Loviisa, Myrskylä, Pernaja, Porvoo, Pukkila, Ruotsinpyhtää ja Sipoo. *Itä-Uudenmaan* käsite – tosin rajoiltaan laajempaan kuin nykyinen hallintoalue – oli elänyt jo kymmeniä vuosia aiemmin Itä-Uudenmaan kuntien yhteisnimityksenä ja mm. nimissä *Itä-Uudenmaan Seutukaavaliitto* *Östra Nylands Regionsplansförbund* (per. 1963) ja *Itä-Uudenmaan sotilaspääsiiri*. – SP

Suomi-käsikirja 1968: 662; www.finlex.fi.

Kaihtimapää myös *Kaihtimipää*, tunturi Luironlatvan itäpuolella Sodankylässä Lapissa. Sen eteläpuolitse laskee Luiron *Kaihtimoja* eli *Kaihmitoja*. – Nimen alkuosa on yhdistetty paikallisesti suomen sanaan *kaihdin*, jolla tarkoitetaan murrealueella poron etusarvea, mutta nimessä esiintyvät muodot eivät vastaa tämän sanan perus- tai taivutusmuotoja, eikä nimen perustetta tunneta. Nimi onkin voinut lainautua sellaisesta saamelaisesta sanamuodosta, joka muistuttaa inarinsaamen verbin *käittid* 'häikäistä, sokaista' aktiivimuotoa *käittim*; tällaiset muodot ovat saamelaisissa paikannimissä luonteellomaisia. Kaihdin-selitys olisi sen mukaan kansanetymologinen. – SA

Kaihtula kylä Savitaipaleella Etelä-Karjalassa. *Kaichtula* 1554. – Kylä on saanut nimen asukkaidensa lisä- tai sukunimestä: kylässä on asunut *Kaihtu-*, *Kaihtunen-*, *Kaihtuinen-*, *Kaihtulainen-*sukuja ainakin 1500-luvulta lähtien 1700-luvun alkuun asti, esim. *kaichtu mattz henss* 1546, *kaichtulain nils ions* 1555, *Christer Kaichtuin* 1663. – LL

Ylönen, Aulikki 1976: 83; KA:TUOKKO; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kaihua kyläkunta Kemijoen varressa Rovaniemellä Lapissa; kylässä on vuonna 1805 perustettu samanniminen uudistila. Kemijoessa kylän kohdalla on *Kaihuansuvanto*, johon laskee *Isosta-Kaihuasta* (järvi) *Kaihuanjoki*; Ison-Kaihuan itäpuolella on korkea *Kaihuuvaara*. – *Kaihua*-nimiä on Rovaniemen ja Iin seudulla, ja Itä-Suomessa on joitakin *Kaiho-*, *Kaihu*-nimiä. Nimet pohjautuvat sanaan *kaiho*, *kaihu* 'siimes, piilo, syrjäinen (paikka)'. – AR

Ahvenainen, Jorma 1970: 245; Räsänen, Alpo 2003: 175; SMS s.v. kaiho, kaihu.

Kaikunuora sa. *Kiäigunyeri*, Inarijärven salmi Kaamassaaren ja mantereen välissä Lapissa. Suomeksi salmea on kutsuttu aiemmin myös *Keikunuoraksi*, mutta tämä muoto näyttää jääneen pois käytöstä. – Alkuperäinen nimi on inarinsaamelainen ja sen käännös olisi "Oikunuora" (*nuora* on pohjoismurteiden sana, joka merkitsee kapeaa salmea). Nimen perustana on salmen suoruuus ja mittavuus, jota lisää vielä vesireitin suora jatko itään Lusmanuorana. Suomenkielisen nimen alkuosan muutoksen syynä on luultavasti kansanetymologinen yhdistyminen *kaiku*-sanaan. – SA

Kaikunuora on suora ja pitkä vesiväylä Inarijärvenssä.

Kainu kylänosa, Vetelinjoen itäpuolella oleva osa Vetelin kylää Vetelissä Keski-Pohjanmaalla, esiintyy ensi kerran lähteissä talonnimenä asussa *Kaijnå* 1648; myös sukunimi. – Nimi on Vetelissä ilmeisesti asukkaiden mukana rannikon suunnasta tullut siirrynnäinen. Nimen selityksestä → *Kainuu*. – AR

Virrankoski, Pentti 1961: 712.

Kainuu maakunta Oulujärven vesistöalueella. – Kainuussa on seitsemän vanhaa *Kainua*-nimeä: *Kainuansalmi* Ristijärven

Kainua-alkuisia nimiä on Oulujärven rantamalla Paltamossa ja Kajaanissa.

Pyhännällä, *Kainuanniemi* eli *Kainuunniemi* Jormuanlahden pohjoisrannalla, *Kainuansaari* Kajaanin Sokajärven, Oulujärven Varislahdessa ja Kivesjärven, *Kainuunnurmi* Oulujärven Kiveslahden pohjoisrannalla sekä *Kainuanmäki* Kivesjärven ja Oulujärven välissä. Nimestä on olemassa useita eriaikaisia selityksiä (SSA). Uusimman selityksen (Koivulehto 1995) mukaan *Kainu*-nimet perustuvat kantaskandinaaviseen sanaan **gainu-z* 'aukko, kita', jonka pohjalta on syntynyt myös nuotta- ja rekitermi *kainu(s)*. Sana on omaksuttu Lounais-Suomen murteisiin vuoteen 200 tultaessa ja se on levinnyt sieltä eränkävyn ja asutuksen mukana Pohjanlahden perukoille ennen 800-luvun loppua. Paikannimiin sana on tullut siten, että nuotan aukkoa kuvaavaa sanaa ruvettiin käyttämään kielikuvana myös niistä aukoista, joita myöten kalastajat pääsivät saaristoiselle merelle ja sieltä takaisin kotisatamaan. Tämän selityksen valossa Oulujärven pohjoispuolella olevaan Kivesjärveen liittyvät *Kainua*-nimet ovat kiintoisia. Kivesjärvellä on nimittäin kaksi laskujokea: toinen, Alanteenjoki (ent. *Kivesjoki*), länteen Oulujärven Kiveslahteen ja toinen, Varisjoki, itään Oulujärven Varislahteen. Kummankin laskujoen suulla on *Kainua*-nimi (*Kainuunnurmi* ja *Kainuansaari*) ja vielä välillä Kiveslahdessa kolmas. Kun käyttää Kivesjärven laskujokia, matka Oulujoen niskasta Kajaanin seudulle on pari peninkulmaa lyhyempi kuin Oulujärven kautta ja samalla tulee vältetyksi vaarallinen Ärjänselkä. Kivesjärvi laskujokineen on siis "aukko", jota muinainen kulkija on voinut käyttää. – Kainuun *Kainua*-nimet voivat olla jo ajalta ennen vuotta 1000, ja nimissä näkyy sama nimeämisperuste kuin Lounais-Suomen monissa *Kainu*-nimissä. Vanhin asiakirjatieto Kainuun *Kainu*-nimistä on vuoden 1570 kymmenysluettelossa kylänä mainittu *Kainoniemen suu*, jolla on tarkoitettu Paltamon Kiehimänsuuta. Karjalaiset ja venäläiset ovat kutsuneet keskiajalla ja 1500-luvulla → Pohjanmaata *Kainuiksi* (venäjän *Kajanskaja Zemlja*) ja → Perämerta *Kainuunmereksi* (venäjän *Kaino more* 1323, *Kajano more*). Samaa *Kainuu*-nimitystä on käytetty venäläisissä lähteissä nykyisestäkin Kainuusta ainakin 1500-luvulla. Maakunnan ruotsinkielisen nimen *Kajana-land* pohjana on *Kainuu*-nimen venäjänkielinen muoto. → *Kajaani*. – AR

Koivulehto, Jorma 1995: 71–104; Mikkola, J.J. 1932: 109–110; Räsänen, Alpo 2003: 175–180; SSA s.v. Kainuu; Vilkkuna, Kustaa 1957: 18–22, 37.

Kannonkoski kunta Keski-Suomessa. Muodostettu Kivijärveen ja Viitasaaren aiemmin kuuluneista kylistä. Seurakunnan perustamisesta päätettiin 1919, ja se aloitti toimintansa 1931. Kunta itsenäistyi 1934. Kirkko valmistui 1938. *kannonn Maa* 1552 (eräomistus), *Kandoijerffuij* 1558 (kylä), *Kannonkoski* 1808 (mylly). – Kunnanhallinnon keskuksiksi ja kirkonkyläksi tuli *Pudasjärven* kylä, mutta senniminen kunta oli jo toisaalla. Uuden kunnan ja seurakunnan nimeksi otettiin muutaman kilometrin päässä kylästä sijaitsevan kosken nimi *Kannonkoski*, joka oli tullut tunnetuksi mm. 1836 perustetun Kannonkosken sahan ansiosta. Kosken kautta virtaavat *Kannonjärven* eli *Kannonselän* (*Kandosselkä* 1798) vedet Kivijärveen. Järveä kutsutaan myös lyhyesti nimellä *Kanto*. Nimi *Kanto* esiintyy 1500-luvulla laaditussa Hämeen erämaiden erämaaluettelossa. Senniminen Pälkäneen pitäjän eräomistus sijaitsi Kivijärven eteläpäässä, ilmeisesti Kannonkoskella tai kosken lähellä. *Kanto*-nimet voivat tulla Pälkäneen kylänimestä *Kantokylä* (*Kantakyla* 1405), vaikka kylän isäntien tunnetut erämaat olivat idempänä, Pielavedellä. – SBS

FMU 2: 204; Jalkanen, K. J. 1892: 17; Lampinen, Olli 1986: 279; Markkanen, Erkki 1986: 40;

Suvanto, Seppo 1972b: 214; HisKi; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kannus kunta Keski-Pohjanmaalla, vuoteen 1893 *Yli-Kannus*; Lohtajan kappeliksi 1692, itsenäistyi 1859. *Kannus*, *öffuer kannus* 1566. – *Kannus*-nimiä on paljon, ja nimeämisperusteena on ollut useimmiten tietynlainen maisemakuvio: niemi tai saari, jonka lähellä on pienempi saari, ”kannus” (vrt. kukon, ratsumiehen *kannus*). Kannuksen kunnan nimi juuri on ilmeisesti Lohtajan kunnan alueella, jossa on meren niemi *Maa-Kannuskari* ja siihen kiinni kasvanut *Ulko-Kannuskari*. Näiden välissä on vielä 1930-luvulla ollut Kirkkosalmi. Kannuskarista johtaa vieläkin asutusnimien ketju Kannuksen kunnan keskustaajamaan: Kannuskarin lähellä Himangan (sekä entistä Lohtajaa) puolella on *Kannus(kylä)*, ylempänä

Lohtajalla sijaitsevat Ulko- ja Maa-Kannuskari, joista johtaa Kannusnimien nauha nykyiseen Kannuksen kaupunkiin.

Lestijokilaaksossa Kannuksen kunnan alueella *Väli-Kannus* ja vielä ylempänä *Kannus* eli entinen *Yli-Kannus*. Lestijoen vanha nimi on ollutkin *Kannusjoki* (*Kannus åå* 1559). – AR

Luukko, Armas 1957: 30, 44–46; OIT 1962 s.v. Kannus; Räisänen, Alpo 2003: 221–223; KA:VA 4606: 16; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kannuskoski koski Valkealan ja Luumäen rajalla Etelä-Karjalassa, Kivijärvestä lähtevässä *Virta*-nimisessä joessa. *Kannus Koski fiskierij* 1620 (kruunun ankeriaankalastamo). Kosken eteläpuolella Luumäen Lakkalan kylässä on samanniminen kyläkunta, jonka rinnakkaisnimenä käytetään myös nimeä *Kannuskoskenkylä*. – Kosken nimestä kerrotaan selitystarinaa, jonka mukaan koskeen olisi joskus suistunut ja hukunut sotamies, josta olisi löytynyt ainoastaan yksi kannus. Nimistöntutkijat katsovat yleensä, että *Kannus*-nimet viittaavat paikan käyrään muotoon (esim. Nissilä 1975; Kiviniemi 1977). Selitys sopii hyvin myös Luumäen Kannuskosken nimeen, sillä *Virta* tekee tällä kohden jyrkän mutkan ja siihen työntyy pohjoisesta niemi, jonka muoto tuo mieleen kannuksen. – LL

Kiviniemi, Eero 1977: 187–188; Nissilä, Viljo 1975: 48; KA:VA 6059: 4v.

Kansola kylä ja sen mukaan nimensä saanut Saimaan kanavan sulku Lappeenrannassa Etelä-Karjalassa, aiemmin Nuijamaata. *kansolaby* 1544, *Kansoila* 1551. – Kylän nimi johtuu *Kansoinen*- tai *Kansonen*-lisä- tai sukunimisistä asukkaista, joita Kansolassa on ollut ainakin 1500-luvulta nykypäiviin asti, esim. *Kanson Hindrich* 1543, *kanson lauri* 1554, *Matz Kansoinen* 1653. Sukunimen pohjana on sana *kansa*, jolla on tässä nimessä varsinkin itämurteissa tunnettu merkitys ’joukko, perhe, suku’. – LL

Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000 s.v. Kansanen; Nikku-Väisänen, Kirsti 1975: 17–19; SMS s. v. kansa; KA:TUOKKO; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kanta-Häme maakunta eteläisessä → *Hämeessä*, ruotsiksi *Egentliga Tavastland* eli ”Varsinainen Häme”. *Kanta-Häme* 1968. – Yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallintolain uudistuksen mukaisesta maakunnasta. Sen muodostavat seuraavat kunnat: Forssa, Hattula, Hauho, Hausjärvi, Humppila, Hämeenlinna, Janakkala, Jokioinen, Kalvola, Lammi, Loppi, Renko, Riihimäki, Tammela, Tuulos ja Ypäjä. – Nimi on nuori ja oppitekoinen ja ollut käytössä 1950-luvulta, esim. *Kanta-Hämeen Seutukaavaliitto* (per. 1953). Sen on kritisoitu (mm. Itkonen 1987) johtavan ajatukset siihen, että Hämeen ”kanta” olisi jossakin Hämeenlinnan ja Riihimäen välisellä vedenjakajalla. – SP

Aamulehti 13.1.1998; Itkonen, Terho 1987; Maat ja paikat s.v. Kanta-Häme; Suomi-käsikirja 1968: 43, 720; www.finlex.fi.

Kantele kylä Pukkilassa Itä-Uudellamaalla. Kylä on *Kanteleenjärven* rannalla. Järvi on nykyisin tunnettu lintuvesi. *Kandele* 1539 (kylä), *Candela järvi* 1779 (järvi). – Kylännimi sisältyy ehkä asiakirjanimiin *Madz Kantele* 1478 ja *Madz Kandela* 1486, jotka tarkoittanevat samaa henkilöä. Nimi on kirjoitettu *a*-loppuisena (*Kandela* 1546) useissa vanhoissa asiakirjoissa, mutta muotoa **Kantela* ei tunneta kansan käytöstä. Loppu-*a* voikin olla peräisin siitä, että kirjuri on yhdistänyt nimen tavallisiin *la*-johtimisiin kylännimiin. Kantanimi on ehkä ollut järvennimi muodossa **Kantele*. Paikkakunnalla on selitetty järvennimen ja kylännimen liittyvän soittimennimitykseen *kantele*. Järvi on jossain määrin kanteleen muotoinen, mutta selitys on voitu keksiä vasta sen jälkeen, kun oikea nimeämisperuste on unohtunut ja nimen sisältö hämärtynyt. Nimi on voinut syntyä myös sanasta *kansi*, *kanta* tms. ja *le*-johtimesta, jota esiintyy järvennimissä. Ehkä kasvillisuus on ollut kuin kantena järven pinnassa rannoilla. – SBS

Huldén, Lars 2001: 359; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000, s.v. Kanteleinen.

Kerma kylä Etelä-Savossa Heinävedellä, pitäjän itäosassa Heinäveden reitin kapeikoissa. *kermald*, *kerman ma*, *Kerman selke Randa* ja *Kerman taijffual* 1563. – Asuinpaikkaa on aiemmin kutsuttu myös *Kermanniemeksi*. Kylässä on myös *Kerman kanava* ja *Kermankoski*. Kylän voisi arvella saaneen nimensä sijainnistaan laajan Kermajärven rannalla. Jos järven nimi *Kermajärvi* on ensisijainen, sen alkuosaa voisi ehkä verrata sanaan *kerma* ~ *kermi* 'ohut kerros; riite', jolla olisi voitu kuvata järven pintaa. Nimi *Kermanmaa* näyttäisi kuitenkin viittaavan varhaisiin eräomistuksiin. Siihen voisi ajatella sisältyvän sukunimen **Kermainen* tai **Kermoinen*: Vesulahden Paukkulan ja Mälkölän neljänneksessä eli nykyisen Mikkelin seutuvilla on asunut 1500-luvun puolimaissa Kirmosia, Karjalassa Hiitolassa ja Raudussa Kermisiä, joiden sukunimen on Pirjo Mikkonen katsonut perustuvan karjalaiseen miehennimeen *Germa*, *Herman*. – SP

Alanen, Timo 2006: 97, 149; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000 s.v. Kerminen; Mäkeläinen,

Osmo 1978: 371; Pirinen, Kauko 1982: 754–768; SKES s.v. kerma; SMS s.v. kerma, kermi.

Kernaala kylä ja kartano Janakkalassa Kanta-Hämeessä. *Kernala* 1539. – Kylän lähellä on Vanajaveden reitin eteläosan keskusjärvi, matala *Kernaalanjärvi* (*Kärnalanjärvi* 1803) aiemmin: *Pentinjärvi* (*Bengt iervi* 1708). Kernaalan kylä käsitti 1539 yhdeksän taloa. Kernaalan säteri ja läänitys ovat jo 1500-luvulta. Kun kylä sijaitsee lähellä ikiaikaisia muinaismuistoja, on oletettavaa, että sen nimi on syntynyt paljon ennen 1500-lukua. Nimen sisältö on epäselvä. Sitä voisi verrata sanaan *kernas* 'mieluin, altis, halukas, karkäs', jota olisi voitu käyttää henkilön liikanimenä. – SP

Kerkkonen, Veikko 1976: 69–70, 175; Waldén, Ulla 1972: 262; NA; SAY.

kero on melko harvinainen paikannimien jälkiosa. Pohjois-Suomen tuntureiden nimissä esiintyvä *kero* '(pyöreä) paljaslakinen tunturi tai vaara' on lainattu saamesta (esim. pohjoissaamassa *čearru*). Peruskartoissa *kero*-loppuisia kohoumannimia on reilut 80, esim. Rovaniemellä *Rytikero* ja Enontekiöllä *Vuontiskero* (< pohjoissaamen *Vudnesčearru*). Muuten paikannimissä esiintyvä *kero* palautuu usein toiseen samanasuiseen sanaan, joka on merkinnyt suomen murteissa 'kitaa, kurkua, nielua'. – TS

SSA s.v. kero; Paikannimirekisteri 2005.

Kerttula kaupunginosa ja kylä Raisiossa Varsinais-Suomessa. *Kertula* 1415, *Anders Kertulan* 1449, *Gertula* 1540, *Kertula* 1556, *Kerttula godz* 1563. Kerttula kuuluu Raision keskuksittajaman vanhoihin kyliin. – Saulo Kepsu on havainnut, että kylännimet eivät perustu naisennimiin, vaikka siltä näyttäisi. *Kerttula*-nimen hän otaksuu pohjautuvan germaaniseen miehennimeen *Gert* tai *Gerhard* (lat. *Gerardus*-nimestä), joka esiintyy asiakirjoissa erilaisissa asuissa, esim. *dieto Gerardo* Turussa 1336. – RLP

Kepsu, Saulo 1991: 50; Kepsu, Saulo: kirjallisia tietoja 2007: REA: 53, 265, 433; KA: 485a:48v.

Kervo → *Kerava*

Keräkankare mäki ja hiihtokeskus Hauhulannummella Nummi-Pusulassa Uudellamaalla, aiemmin Pusulaa. – Lounaismurteiden *kankare* on 'kuiva, hiekkainen tai kivinen mäennyppylä, kumpare'. Saattaa olla, että *Keräkankare*-nimen alkuosa viittaa jonkin Hauhulannummella olevan mäennyppylän pyöreään muotoon. On myös mahdollista, että alkuosaan katkeytyy *kärjä*-sanan lounaismurteinen vastine *kerjä*. Vrt. mm. Taivassalon *Keräsaari*, jonka vanhojen asiakirjamerkin-
töjen perusteella on osoitettu palautuvan asuun **Kerejäsaari*. – MV

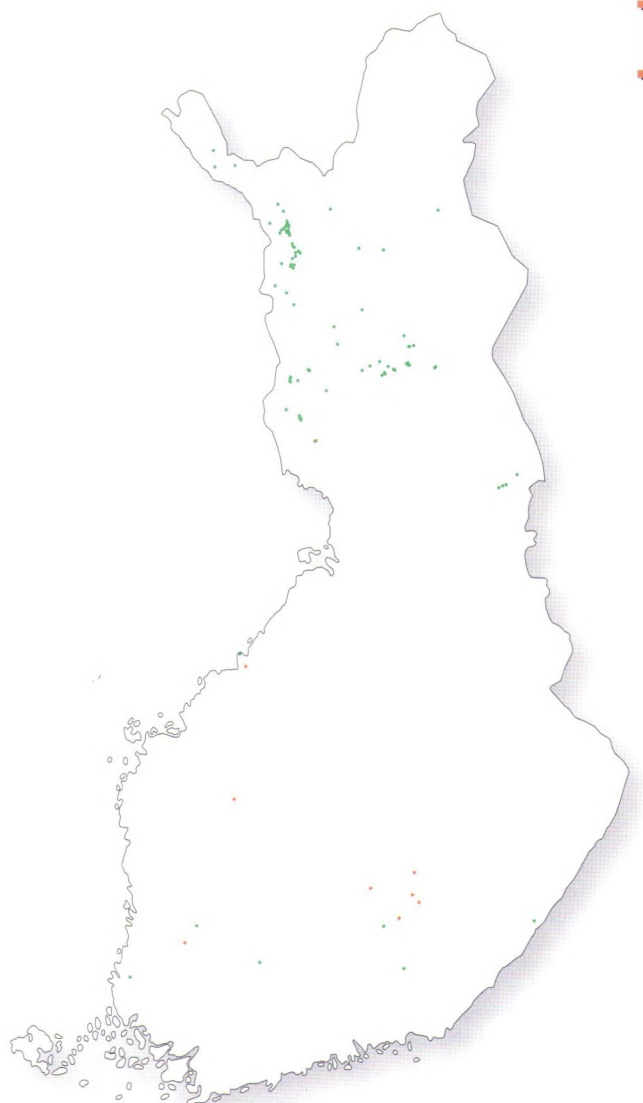
Meri, Arvo 1943: 59; Nissilä, Viljo 1962: 104; Ojansuu, Heikki 1902: 92.

Kesamonsaari saari ja kylä Savonlinnassa Etelä-Savossa, aiemmin Säeminkä, paikallisesti usein vain *Kesamo*. *Kesemesari*,

kesämä sari ja *kesemä sari* 1562, *Käsamonsare* ja *Käsämänsari* 1708, *Kesamosaari* 1799. – Suuri saari on Pihlajavedessä Savonlinnan kaupungin eteläpuolella. Saareissa on *Kesamonvuori*. Vanhat asiakirja-asut antavat aiheen olettaa alkuperäisen nimen olleen *Kesämä-* tai *Käsämä-*alkuinen. Nimen muuttuminen *Kesa-*alkuiseksi on savolaisuus, joka näkyy esim. sanoissa *emäntä* > *emanta*, *eläke* > *elake*, *hiihtää* > *hihtaa*; tämä piirre on sitten auttanut nimen muuttumista *mä-*loppuisesta *ma-* ~ *mo-*loppuiseksi. Nimen sisältö on epäselvä: se voisi viitata talvinuotan vetoon (→ *Käsämä*). – SP

Alanen, Timo 2006: 41, 44, 45; Suomen karttakirja 1799: 165.

Keski-Pohjanmaa maakunta Pohjanlahden rannalla historiallisen → *Pohjanmaan* keskiosissa, → *Pohjois-Pohjanmaan* ja → *Etelä-Pohjanmaan* välissä, ruotsiksi *Mellersta Österbotten*. *Keski-Pohjanmaa* 1837. – Aiemmin Keski-Pohjanmaahan laskettiin Pohjois-Pohjanmaan lounaiset osat Kalajokilaaksoon asti. Niissä jaotuksissa, joissa Pohjanmaa on jaettu vain *Etelä-* ja *Pohjois-Pohjanmaaksi*, nykyisen virallisen maakunnan alue on luettu osaksi Etelä-Pohjanmaata. Vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksessa vanhan Keski-Pohjanmaan pohjoisosan kunnat liitettiin Pohjois-Pohjanmaahan ja eteläiset ruotsinkieliset kunnat Pohjanmaan maakuntaan, joka aiemmin tunnettiin nimellä *Vaasan rannikkoseutu*. Maakuntaan tulivat kuulumaan seuraavat kunnat: Halsua, Himanka, Kannus,

Paikannimet, joiden loppuosa on *kero*. Punaisella on kuvattu kulttuuri-, vihreällä luontonimet.

Kaustinen, Kokkola, Kälviä, Lestijärvi, Lohtaja, Perho, Toho-
lampi, Ullava ja Veteli. – SP

Nykysuomen tietosankirja 2. 1992 s.v. Keski-Pohjanmaa; Oulun Wiikko-Sanomia 19.8.1837;

www.finlex.fi.

Keski-Suomi maakunta eteläisen Suomen keskellä, historiallinen Pohjois-Häme, ruotsiksi *Mellersta Finland*. – *Keski-Suomi*-nimen ensi esiintymä julkikäytössä on tiettävästi 18.4.1856 Suometar-lehden uutisessa, jonka oli kirjoittanut Jyväskylän piirilääkäri, suomen kielen kehittäjä Wolmar Styrbjörn Schildt. Uutisessa Schildt esitti myös toivomuksen ”maakunnan oikeuden” eli läänin hallituksen perustamisesta Jyväskylään. Virallinen Keski-Suomen läänin perustamisesitys tehtiin samana vuonna ja uusittiin monet kerrat seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä. Läänin koko vaihteli suunnitelmassa, samoin nimen kirjoitusasu suomen kielen oikeinkirjoituksen vakiintumattomuutta kuvastaen: *Keski-Suomi*, *Keskisuomi*, *keski-Suomi*, *Keski-suomi*. Rinnan *Keski-Suomi*-nimen kanssa käytettiin samasta tai suuremmastakin alueesta myös nimeä *Sisä-Suomi*. *Keski-Suomen lääni*, ruotsiksi *Mellersta Finland* län, perustettiin vasta 1960 eli runsaan sadan vuoden kuluttua perustamisajatuksen ensimmäisestä julkilausumasta, mutta sitkeästi ajettu hanke kehitti vahvan maakuntahengen hallinnollisin, taloudellisin ja kulttuurisin perustein. Maakunnan ruotsinkielinen nimi *Mellersta Finland* esiintyy jo 1852 Carl Lundahlin tekstissä mutta tarkoittaa siinä laajasti ”Sisä-Suomea”. Morgonbladet-lehdessä käytetään vielä 1884 suomenkielistä nimeä *Keski-Suomis* (hufvudstad). Kes-

— **Jyväskylästä.** Vime mäliskün 11 päivänä päätti kitettävästi Jyväskylän porvaristo asetta tänne sekä kaupunkiin tohtorin viran, että lasten ämmän eli kättilöimen ammatin. Edelliselle maksavat, paitse mütä palkka yksityisiltä vakinaiseksi vuosi-palkaksi sata hope-ruplä, jälkimäiselle kolmekymmentä kolikkata. Molemmat nyt haettavat virat ovatkin sangen tarpelliset kaupunnissamme, jossa like aina nousé nousemistansa. Nämä virat täs puolestansa likettä lisäälevät. Näyttöksi muka että väestö täällä vuosittain lisääntyy, jos-kohta vähitellen, panemme tähän väkiluvun vuosilta 1850—1855, littäin rinnalle Mikkelin kaupunnin väestön.

Herrat varakamreri D. v. Essen Mikkelissä ja henkiherra G. A. Rönneberg täällä ovat hyväntahtoisesti ilmoittanét seuravat väki-määrät henkipa-
nojen mukaan:

	Mikkelissä.		Jyväskylässä.	
Vuodelta	1850	574 henkeä	542 henkeä.	
”	1851	612	”	615
”	1852	630	”	626
”	1853	638	”	671
”	1854	672	”	709
”	1855	677	”	722

Mikkeli on säs väki-luvussa ravennut vähän jää-mään jälelle, ja kuitenkin on Mikkelin kaupunnissa mäherran oikeus virkamiehinensä, perheinsä. Jospa mäherran oikeutta sätaisin Jyväskylään, joka asia olisikin sangen suotava ja toivottava täällä kaukana män sydämessä, totta se varallisesti ja hengellisesti ylentäisi näitä seutuja, joka olisikin voimallinen köhoke koko Keski-Suomelle sekä tälle nuorelle kaupunnille. Ja varmän Suomen armollinen Esivalta, joka valvö joka mäkunnan etua, myös toimittä ajan kuluessa ütta mäherran lääniiä Keski-Suomén.
W. Kilpinen.

Keski-Suomi-nimeä lienee käytetty julkisesti ensimmäisen kerran Suo-
mettaressa 18.4.1856.

ki-Suomen lääni lakkautettiin vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksessa, jolloin Keski-Suomesta tuli yksi 20 uudesta maakunnasta. – EMN

Jokipii, Mauno 1988: 13–60; Valtioneuvoston päätös maakunnista 1998.

Kesonsuo rauhoitettu suo Iloantsissa Pohjois-Karjalassa. Lintujen suosima pesimäpaikka. Iloantsissa on myös *Kesonlampi*, ja nimi *Kesonmäki* on Pohjois-Karjalassa tyypillinen Kesosen asuman talon nimi. Iloantsista ei kuitenkaan ole vanhoja tietoja sukunimestä *Kesonen*, mutta muualla Pohjois-Karjalassa, mm. Liperissä ja Pielisjärvellä on asunut Kesoisia 1600-luvun alkupuoliskolta lähtien. Talon- ja kylänniminä esiintyvät *Keso*, *Kesola* ja *Kesoinen* 1400- ja 1500-luvulta lähtien laajalti eri puolilla Suomea. Vanhimpaan levikkiin kuuluvat Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme ja Karjalankannas sekä Savo. Osa lukuisista *Keso*- ja *Kesoo*-alkuisista paikannimistä ja niihin perustuvista sukunimistä selittyy sanasta *keso* ~ *kesoo*, jolla on monia merkityksiä eri murteissa. Se voi olla mm. kaskitermi ’kesannoksi jätetty kaskimaa’. Yksi mahdollisuus on liittää ainakin osa *Keso*-nimistä keskiaikaiseen alaksalaiseen lainanimeen, josta on kirjattu muunnoksia *Gezo*, *Gezzo*, *Kezo*, *Kezzo*. – PM

Huurre, Matti & al. 1956: 445; Lopmeri, J.A. 1947: 60; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000: s. v. Kesonen; Nissilä, Viljo 1948b: 297; Suvanto, Seppo 1987: 122, 299; HisKi (Iloantsi, Liperi, Pielisjärvi).

Kessivuono saI *Kessvuonä*, iso lahti eli vuono Inarijärven itäosassa Inarissa Lapissa. Siihen laskee *Kessijoki*, saI *Kessjuuhä*, *Kessijärvestä*, saI *Kessjävri*, ja sen sekä siihen laskevan Pitkäjärven ja toisaalta vuonon väliin jää laaja maa-alue, *Kessivuononkaira*, saI *Kessvuonskäidi*. Kessijoen ja -vuonon vesistöalueetta kutsutaan suomeksi myös nimellä *Kessi*. – Suomalainen nimi on omaksuttu inarinsaamesta. Nimen alkuosan *Kess*-tulkitaan tulevan inarinsaamen sanasta *kesi* ’kesä’, ja nimen perusteena olisi tämän mukaisesti vuonon perukassa sijainnut saamelaisen kesäpaikka. *Vuono*, inarinsaamen sanasta *vuonä*, tarkoittaa ’suurta pitkänomaista lahtea’ ja *kaira*, saI *skäidi*, puolestaan ’yhtyvien vesistöjen välistä laajaa maastoa’. Muut jälkiosat: *jävri* ’järvi’, *juuhä* ’joki’. – SA

Kessvuonä → *Kessivuono*

Kestilä kunta Siikajoen varressa Pohjois-Pohjanmaalla; Piipolan kappeliksi 1845, itsenäistyi 1871. Asutuksen alkuna 1560–1570-luvulta on kantatalo *Kesti*, joka jo 1800-luvulla jakautunut useiksi taloiksi. – Talonnimi perustuu todennäköisesti lisänimeen *Kesti* (esim. Saloisten Yppärisä *Matz giesth* 1566), joka puolestaan pohjautuu germaanisperäiseen lainasanaan *kesti* ’vieras; seudulla oleskeleva ulkomaalainen kauppias’, nykyruotsin *gäst*. – AR

Luukko, Armas 1954: 336; SSA s.v. kesti; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 1984 s.v. Kesti; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kesälahti kunta Pohjois-Karjalassa. *Keselax* 1589 (kylä). Ruotsiksi *Kesälax*. – Kesälahden kylän (*Kesälax By* 1615) nimeä käytettiin jo 1600-luvulla ajoittain myös seurakunnannimellä, koska kirkon sijaintipaikka oli ilmeisesti välillä Kesälahdella. Luterilaisesta seurakunnasta, joka perustettiin viimeistään 1630-luvulla, käytettiin kuitenkin enimmäkseen nimeä → *Uukuniemi*, joka oli ollut ortodoksisen kappeliseurakunnan nimenä jo ennen alueen joutumista Ruotsille 1617. Kesälahden kappeliseurakunta muodostettiin 1700, ja seurakunta itsenäistyi 1728, kun uusi valtakunnanraja oli vedetty Kesälahden ja Uukuniemen välistä. – Kylännimen taustalla lienee luontonomi, vaikka nimeä ei tunnetakaan lahdennimenä, vaan kirkonkylän kohdalla oleva lahti on *Savilahti*. Kunnan nimeä käytetään myös muodossa *Kesalahti*, mutta ä lienee muuttunut *a*:ksi nimen loppuosassa olevan *a*:n vaikutukses-

aivan Luonterin Hietaveden rannalla Saukonsalon eteläpäässä. Myös kiipeilyharrastajat ovat löytäneet paikan. Toinen samanniminen korkea vuori sijaitsee lähistöllä Vääräjärven pohjoisrannalla. Molemmat paikat ovat jyrkkäseinäisiä ja lähellä veden rajaa. Ne ovat voineet saada nimensä veteen kuvastumisesta: vesillä liikkuvalla näkyvästä, veden kalvon heijastamasta ”pinnanalaisesta”, ehkä kunnioitustakin herättävästä peilikuvasta, vuoren kuvajaisesta. – Kun muinaisia kalliomaalauksia on tehty veteen rajautuville, lähes pystysuorille kallioseinämillä, herää ajatus, voisivatko myös tällaiset kuvat olla joissain paikoin *Kuva*-alkuisen nimen aiheena. – SP

SSA s.v. kuva

Kvarken → *Merenkurkku*

Kvarnbäcken → *Myllypuro*

Kvevlax → *Koivulahti*

Kvimo kylä Maksamaalla Vöyri-Maksamaan kunnassa Pohjanmaalla. *Quima* 1478, *Quiffuimo* 1540, *Quimåby* 1547. – Nimi perustuu suomenkieliseen *maa*-loppuiseen saarennimeen, jonka ruotsalaiset uudisasukkaat ovat lainanneet käyttöönsä. Nimen alussa on ilmeisesti ollut sana *kuiva* (T. E. Karsten). Saarennimissä *kuiva*-elementti näyttää viittaavan paikan maaperään ja käyttöön: saaret ovat kovapohjaisia eikä niissä ole niittyä. Ruotsalaismurteisessa nimiasussa *Kviimu* alkuperäisen suomalaisnimen *Kui-* on korvattu *Kvii*-äänneyhtymällä. Lars Huldén esittää vaihtoehtoiseksi tulkinnaiksi nimeä **Kuivinmaa*, jonka alussa olisi lisänimi *Kuivi(nen)*, *Kuiva*. – RLP

Huldén, Lars 2001: 388; Karsten, T. E. 1921: 496; Pitkänen, Ritva Liisa 1985: 182–184.

Kycklings kotiseututalo, alkuaan maatila Lapinjärven Kirkonkylässä Itä-Uudellamaalla. Talon sanotaan saaneen asukkaat jo 1500-luvulla mutta nimensä vasta 1660-luvulla, kun rakua *Erik Bertelsson Kyckling* (’Kananpoika’), otti tilan haltuunsa. Talon omistajan lisänimeen on lisätty talonnimille tyypillinen genetiivimuodon *-s*. – GHK

Harling-Kranck, Gunilla 1995: 75.

Kylmäkoski kunta Pirkanmaalla. *Heyki aff Kylmakoski* 1390, *Kylmekoski* 1508. – Oli jo 1600-luvulla Akaan rukoushuonekunta ja sai ensimmäisen kirkon 1666. Muodostettiin kappeliseurakunnaksi 1892 ja itsenäiseksi seurakunnaksi 1897. Kunta perustettiin 1895. Osa kunnasta liitettiin 1946 perustettuun Toijalan kaupunkiin. Tarpianjoessa on ollut lähellä kirkkoa *Kylmäkoski*-niminen koski, jonka mukaan pitäjälle nimen antanut kylä on nimetty. Nimen alkuosa viittaa siihen, että kosken vesi on koettu epätavallisen kylmäksi. – SP

BFH 1: 191; REA: 197.

Kylmäluoma lähes peninkulman pituinen kapea järvi Taivalkoskella Pohjois-Pohjanmaalla *Kyllmäluoma* 1690. – Sana → *luoma* tunnetaan pohjalaismurteisissa lähinnä merkityksessä ’(jyrkkäreunainen) puronuoma’, mutta Kuusamossa ja Taivalkoskella sana esiintyy melko monen kapean järven nimessä. Nimet ovatkin ilmeisesti pohjalaisten eränkävynnin jälkiä. Vesistönimien alkuosana oleva *kylmä* liittyy usein siihen, että järveen tai lahteen ei tule keväällä laskuvesiä, joten jäät lähtevät siitä myöhemmin kuin lähitienoilta. Kuivien kankaiden välissä sijaitseva Taivalkosken Kylmäluoma on juuri tällainen järvi. – AR

KA:TUOKKO.

Kylmäla kylä Muhoksella Pohjois-Pohjanmaalla. – Kylä on saanut nimensä *Kylmäla*-nimisen kantatalon mukaan. Sen perusti *Niilo Kylmänen*-niminen uudisasukas 1500- ja 1600-luvun taitteessa. Hän saattoi olla Temmeksellä jo 1570-luvulla asuneita Kylmäsiä, alun perin ehkä Karjalasta tulleita. – JV

Vahtola, Jouko 1991a: 198.

Kylmäpihlaja majakka ja luotsiasema Rauman edustalla Satakunnassa saarella, jonka nimi on peruskartassa paikallista murretta noudattaen *Kylmä-Pihlava*. ”Kylmä Pihlaja Wadde mot Walkiakari 48 fot gas ole fyr” (Erik Lindelöfin, 1887–1941, muistiinpanot). – Kylmä-Pihlava on Rauman saariston uloin luoto Raumanmeren reunalla, lähempänä rannikkoa ovat *Iso* ja *Vähä Pihlavakari*. Karttaan saari on saanut nimensä tietävästi 1700-luvun aikana. Silloin nimeksi merkittiin *Kylmä*, myöhemmin *Kylmä-Pihlava* ja *Kylmä-Pihlaja* (Sundelin 2005). Kylmä-Pihlavan itäpuolella Kylmä-Santakari, jonne oli rakennettu luotsiasema jo Krimin sodan jälkeen 1857. – Nimi on voinut lyhentyä muodosta *Kylmä-Pihlavakari*. Sanalla *kylmä* on nimessä ilmaistu paikan luonnetta, luoto on Selkämerellä 10 km rannikosta kylmemmillä vesillä ja tuulille alttiina. – SP

Sundelin, Raimo 2005; Veikkola, Vesa 2004.

Kylähiisi kylä Uudessakaupungissa Varsinais-Suomessa, aiemmin Kalantia; Mauno Koski mainitsee myös rinnakkaisnimen *Hiirenkylä*. *Kijlenhidis* 1540, *Kylenhisi* 1555, *Kijlenhiden* 1558. – Alkuperäinen nimi on ollut *Kylänhiisi*. Mauno Kosken mukaan siinä sana *hiisi* viittaa rautakaudella käyttöön otettuun palvontapaikkaan, joten *Kylähiisi* kuuluu maamme lukuisten *hiisi*-nimien vanhimpaan kerrostumaan. Koski on tulkinnut Kylähiiden ”hiiteen” kuuluviksi kylänmäen kumparemaisena kiviröykkiön, jolla on kasvanut uhrimpihlaja ja jonka kahdesta kalmistosta on löydetty uhrikivet. Kylähiisi on sijainnut ensimmäisen vuosituhannen alkupuolella suotuisalla paikalla, merenrannalla. Sen rautakautisesta asutuksesta ovat todisteina lukuisat arkeologiset löydöt. – RLP

Koski, Mauno 1967: 121, 169, 179; Nallinmaa-Luoto, Terhi 1999: 58–59, 62, 64, 77, 79–80, 84–87.

Kyläniemi Saimaan niemi ja niemessä oleva kylä Taipalsaarissa. *Kylenemi* 1546, *Kylenemi* 1559. – Varmaa tietoa nimen aiheesta ei ole, mutta todennäköisesti nimi on syntynyt tähdentämään, että tämä kauas Saimaaseen työntynyt niemi on asuttu, että siinä on kylä. – LL

NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Kymenlaakso maakunta kaakkoisessa Suomessa, ruotsiksi *Kymmenedalen*. *Kymmenedalen* 1857, *Kymmeneelfdalen* ”Kymijoenlaakso” 1887. – Maakunta on saanut nimensä siitä, että sen läntiset, taloudellisesti merkittävimmät ja asutuimmat osat ovat → *Kymijoen* alajuoksun laaksossa. Kymenlaakso on syntynyt kulttuurisen ja talous-maantieteellisen kehityksen tuloksena historiallisten Karjalan, Uudenmaan ja Hämeen osista. Paikallishallinnon keskuksiksi perustettiin 1300-luvulla Hovinsaarelle → *Kyminkartano*. Hallinto tehostui, kun Kustaa Vaasa perusti 1556 Kyminkartanon läänin. Alueen voimakkaan teollistumisen, taloudellisen vaurastumisen ja kansansivistysaatteen heräämisen myötä syntyi 1800-luvulla vähitellen käsitys *Kymenlaaksosta* yhtenäisenä alueena, maakuntana. Kymenlaakso-aatetta veivät merkittävästi eteenpäin alueelle perustettu kansanopisto ja Kymenlaakson toimintapiirikseen omaksuneet järjestöt. Ensimmäinen maakunnallinen juhla pidettiin vuonna 1898 → *Kyminlinnassa*, jossa *Kymenlaakson laulu* sai ensiesityksensä. Maakunnan itsenäistymisjulistuksena pidetään vuotta 1933, jolloin Helsingin yliopistoon perustettiin *Kymenlaakson osakunta*. Sen toimesta syntyi vuonna 1937 *Kymenlaakson maakuntaliitto*. Ruotsinkielinen nimi esiintyi lehdistössä jo aiemmin. – SP

Helsingfors Tidningar 24.1.1857; Kymenlaakson ohjelma 1999; Nyky-suomen tietosanakirja 2. 1992 s.v. Kymenlaakso; Wiborgsbladet 23.1.1887; www.finlex.fi; www.kymenlaakso.fi/internet.htm?historia, 30.6.2005.

la on alkuaan talonnimi, joka on otettu myös saarennimeksi. Nimi kuuluu Suomen lukuisiin *Lappi*-nimiin. – RLP

Ehrensward, Ulla – Ziliacus, Kurt 1997: kartat 28, 33; Suvanto, Seppo 1976: 21–22.

Lapinjärvi kunta Itä-Uudellamaalla samannimisen järven rannalla; ruotsiksi *Lappträsk*. *Lappträsk* 1414, *Lappetresk* 1541; *Lapträskin pitäjässä* 1884, *Lappträskissä* 1920. – Vuonna 1414 ensi kerran mainittu Pernajan alainen Pyhän Laurin kappeli on kertoman mukaan sijainnut Ingermanninkylässä (ruotsiksi *Ingermansby*) eli entisessä Lapinjärven kylässä. Ilmeisesti 1400-luvun aikana kappeli siirrettiin kylään, jota sittemmin alettiin kutsua *Kirkonkyläksi*. Pyhän Matiaksen kappeli mainitaan Kirkonkylässä ensi kerran 1556; tuolloin se mainitaan Pernajan alaiseksi kappeliksi nimellä *Kappelby*. Vuonna 1575 Lapinjärven kappelista (*Lapptreske cappel gslg*) tuli oma seurakunta. – Kirjoitusasujen (esim. *Lapeuettresk* 1545) perusteella on arveltu, että järven ja sen rannan kylä olisi alkuaan suomenkielinen **Lapinvesi* (> **Lapvesi*), johon ruotsinkielisissä asiakirjoissa on lisätty selventävä jälkiosa *träsk* 'järvi'. Nimi kertoisi lappalaisten varhaisesta oleskelusta alueella. Vielä 1913 tietosanakirjassa kunnan suomalaisena nimenä oli *Lapträski*, mutta 1934 jo *Lapinjärvi*. Vuonna 1935 seurakunta päätettiin jakaa ruotsalaiseksi ja suomalaiseksi seurakunnaksi. – SP

Harling-Kranck, Gunilla 1995: 61–62; Hausen, Greta 1922: 397; Huldén, Lars 2001: 338;

Korhonen, Mikael 1995: 432, 592, 785; Kuvaja, Christer 1995: 99; Leinberg, K. G. 1886: 68;

Tietosanakirja 1913 s.v. Lapträski; Tietosanakirja 1934 s.v. Lapinjärvi.

Lapinlahti kunta, lahti ja rautatieasema Pohjois-Savossa. *Lapin lahen Sallmen kärfa* 1620-luvulla. – Irtautui Iisalmesta omaksi kappeliseurakunnakseen vuonna 1853; itsenäisestä seurakunnasta tehtiin päätös jo 1858, mutta se toteutui vasta 1881. *Lapinlahti* ei ole ollut koskaan kylännimi, vaan tämä nimi on otettu käyttöön kirkon sijainnin perusteella. Kirkko rakennettiin lähelle Porovedestä itään työntyvää Lapinlahtea. Lahden nimen alkua kertoo lappalaisten oleskelusta. Lappalaisia tiedetään asuneen Iisalmen seudulla vielä 1600-luvulla. Lappalaisilla on tarkoitettu mm. verokirjoissa paitsi saamelaisia, myös muita samankaltaisessa erä- ja pyyntikulttuurissa eläneitä. – SP

Alanen, Timo 2004a: 97; Piinen, Kauko 1982: 329.

Lapinlahti osa-alue ja lahti Helsingissä Uudellamaalla, ruotsiksi *Lappviken*. *Lappwijken* 1696; *Lapinlahti* 1881. – Suomenkielinen nimi on vahvistettu 1909. Sitä ennen 1800-luvun jälkipuoliskolla paikasta käytettiin nimeä *Lapviiki* (*huvilat Gräsviikin ja Lapviikin lähellä* 1878). Läheisen kadun suomalaisnimenä oli vielä 1866 *Lappviikinkatu*, mutta jo 1890-luvun kartassa *Lapinlahdenkatu*. Sanaa *lappi* ja *lappalainen* on käytetty saamelaisten lisäksi myös suomenkielisistä, ”lappalaisten tapaan” eläneistä henkilöistä. – SP

Granlund, Åke 1981: 19–20; Pesonen, Leo A. 1981: 116; Uusi Suomestar 28.8.1878, 16.9.1881.

Lapiosuo laaja suoalue Kivijoen itäpuolella Ranualla Lapissa; Kivijoessa *Lapiokosket*, kaksi koskea, ja idästä laskee Kivijokeen *Lapio-oja*. Kivijoen ja Lapio-ojan yhtymäpaikkaa kutsutaan *Lapiohaaraksi*. – Nimien alkuosana on sana *lappio*, mutta nimen syntytausta ei ole enää tiedossa. – AR

Lappajärvi kunta ja järvi Etelä-Pohjanmaalla. *Lappeierffwaby* 1530 (kylä). – Lappajärven kuntaan kuuluvat järven pohjois- ja länsipuolet, mutta kun Pietarsaaren emäseurakuntaan kuulunut kappeli perustettiin 1637, se käsitti koko järven ympäristöineen. Itsenäinen seurakunta siitä tuli 1816. – Vielä keskiajalla Etelä-Pohjanmaallakin oli lappalaisiksi sanottua, ehkä saamelaista kieltä puhunutta väestöä. Sanalla *lappi* on ollut myös yleisempi merkitys 'syrjäinen seutu; sen asukas'. Lappajärven on sanottu saaneen nimensä siitä, että sen ran-

noilla asui lappalaisia, jotka harjoittivat kalastusta järvessä ja joita tarinan mukaan ”pirkat” eli elästä tulleet eränkävijät kohtasivat. Järvennimi voi todella viitata lappalaisiin ja olla hämäläisten tai satakuntalaisten erämiesten antama. Järvi-seudulle, johon Lappajärvi kuuluu, levisi keskiajalla rannikon suunnasta ruotsinkielistäkin asutusta, mutta alue suomalais-tui 1500-luvulta lähtien. – SBS

Itkonen, T. I. 1948: 110; Junnila, Heikki 1983: 183–187, 191–192, 201, 209, 218; Mikkonen, Pirjo

– Paikkala, Sirkka 2000, s.v. Lappi, Lappalainen; Sinisalo, Hannu 1990: 687.

Lappalanjärvi järvi Valkealassa Kymenlaaksossa. *lappela Jerfwi* 1659, *Lappala sjö* 1834. Järven rinnakkaisnimi on *Lappala*. – Saulo Kepsu arvelee, että järven vanha nimi on ehkä ollut **Lappajärvi*. Kun järven rantaan perustettiin talo ja sen ympärille kehittyi kylä, ne kumpikin saivat järven mukaan nimen *Lappala*, ts. järvennimen alkuaan liitettiin johdin *-la*. Myöhemmin järven nimi taas kehittyi kylännimen pohjalta asuun *Lappalanjärvi*, joka myöhemmin lyheni asuun *Lappala*. Nimi kertoo saamelaisten oleskelleen Valkealan seudulla. – LL

Kepsu, Saulo 1990: 114, 351.

Lappee entinen kunta Etelä-Karjalassa Saimaan rannalla, liitetty Lappeenrannan kaupunkiin 1967. – Nykyinen nimiasu *Lappee* on kehittynyt nimen *Lapvesi* taivutusmuodoista, jotka seudun murteessa ovat olleet *d:ttömiä*, esim. **Lapveen* > *Lappeen*, **Lapveelle* > *Lappeelle*. Alkuaan nimi *Lapvesi* on ollut vesistönimi: sillä on tarkoitettu Saimaan eteläistä osaa. Pitäjän ja kihlakunnan nimenä nimi esiintyy ilmeisesti ensimmäisen kerran Turun tuomiokirkon mustassakirjassa 1415 asussa *Lappawesi* ja 1420 *Lappewaesij*. Nimiasu *Lappee* on voinut esiintyä puheessa jo keskiajan lopulla; tähän viittaavat sellaiset vanhat kirjoitusasut kuin esim. *Lappevesi* (1416), *Lappewaesij* (1420), *Lappewes* (1443), jotka on mahdollista lukea ”Lappeenvesi”. Myös Lappeenrannan kaupungin nimestä on sen perustamisvuonna 1652 merkitty asun *Lapwestrandh* ”Lapvedenranta” ohella asu *Lappestrandh* ”Lappeenranta”. Kirkon historiikirjoissa nimiasu *Lappee* alkoi esiintyä nimiasujen *Lapvesi* ja *Lappvesi* rinnalla 1880-luvun lopulla, mutta toisaalta myös nimiasua *Lapvesi* tai *Lappvesi* käytettiin niissä vielä 1900-luvun puolellakin. 1800-luvun lopulta on tieto, että kihlakunnasta käytetään yleensä nimeä *Lappee* mutta pitäjästä nimeä *Lapvesi*, ja mainitaan myös, että nimiasua *Lappee* on vastustettu kielenvastaisena. Nimi *Lapvesi* elää edelleenkin: se säilyi yhdellä Lappeen pitäjän kylästä, josta Lappeen ja Lappeenrannan yhdistyessä tuli Lappeenrannan kaupunginosaa. – Nimienosat *Lap* ja *Lappa* on yleensä yhdistetty sanoihin *Lappi* ja *lappalainen*, ja myös Lappeen pitäjän nimen on katsottu viittaavan seudulla muinoin olleeseen saamelaisasutukseen. – LL

FMU 2: 171; FMU 3: 293; Lehtikoinen, Laila 1982: 7, 93; REA: 262, 400; Toivanen, Pekka 1979: 65;

Vähtölä, Jouko 1999: 109–113; Wallin, Väinö 1897: 31; Ylönen, Aulikki 1976: 65–66; HisKi.

Lappeenranta kaupunki Etelä-Karjalassa Saimaan rannalla, perustettu 1652. *Lapwestrandh*, *Lappestrandz Stad* 1652, *Lappeenrannan* 1844. – Nimeä oli jo aiemmin käytetty Lappeen pitäjässä Saimaan rannalla olleesta markkinapaikasta, joka nyt siis sai kaupunkioikeudet. Nimi on syntynyt kaupungin emäpitäjän Lappeen nimen pohjalta → *Lappee*. Suomenkielinen nimiasu *Lappeenranta* esiintyi kaupungin asemakaavassa ensi kerran vuonna 1892; kirkon historiikirjoissa sitä alettiin käyttää 1870-luvulla. Kaupungin ruotsinkielinen nimi on → *Villmanstrand*. – LL

Lehtikoinen, Laila 1982: 11; Maamiehen Ystävä 24.8.1884; Toivanen, Pekka 1979: 61–66; HisKi.

Lappfjärd → *Lapväärtti*

Lappfors kylä Ähtävällä Pedersören kunnassa Pohjanmaalla. *Lappfärsby* 1608. – Nimen alussa on kansanryhmän nimitys

lapp 'saamelainen', joka sisältyy moniin muihinkin paikanniimiin Ähtävänjoenlatvoilta *Lappajärveltä* rannikon *Lappfjärdeniin* ja Pedersören kunnan *Lappnäsetiin* asti. Nykyään *Överlappforsiksi* kutsutussa kylänosassa on *Lappstranden*-niminen ranta-alue, *Lappstråkan*-niminen koski ja lahti, jolla on nimen alkuperän paljastava nimi *Lappmansviken* "Lapinmiehenlahti". Kylännimen jälkiosa, ruotsin *fors* 'koski' osoittaa, että nimi on ollut alkuaan luonnonpaikan nimi, joka on myöhemmin otettu asutusnimeksi. Nimi on tarkoittanut jotain kylän alueella sijaitsevaa Ähtävänjoen koskea, luultavasti nykyistä *Hemforsenia*. → *Lappajärvi*. – PS

Huldén, Lars 2001: 406.

Lappi ruotsiksi *Lappland*, venäjäksi *Lop*, latinaksi *Lappia*, myöhemmin *Laponia*, saamelaisten asuttaman alueen nimitys Ruotsi-Suomessa ja Venäjällä keskiajalta lähtien. Sillä tarkoitettiin myös Norjan Lappia, mutta norjalaiset itse kutsuivat omaa Lapin aluettaan nimellä *Finnmark*. Ruotsi-Suomessa Lappi oli jaettu erityisiin *Lapinmaihiin* (ruotsiksi *Lappmark*), joita niin ikään kutsuttiin *Lapeiksi*. Näitä olivat Suomessa → *Kemin Lappi* (*Kemi Lappmark*) Kuusamosta Inariin ja toisaalta Enontekiölle ja Utsjoelle ulottunut *Tornion Lappi* (*Torne Lappmark*). On myös puhuttu *Oulun Lapista*, joka sijaitsi Oulujärven ja siihen laskevien vesireittien vaiheilla. Venäjällä oli alun perin kaksi suurempaa Lappia, Vatjan ja Äänisen viidennesten välistä alkava *Novgorodin Lappi*, josta tuli myöhemmin *Metsä-Lappi* ja loppujen lopuksi Vienan Karjala, sekä pohjoisempi "Villi Lappi", jota on myöhemmin nimitetty *Kuolan Lapiksi* tai yksinkertaisesti *Venäjän Lapiksi*. Viimeksi mainitun kaltaisia nimityksiä on käytetty maittain yhä enemmän sen jälkeen kun Lappi saatiin lopullisesti jaetuksi valtioiden kesken 1700- ja 1800-luvuilla, ja pitkän aikaa saamen kieliäkin on jaoteltu epäasiallisesti maittain. *Lappia* n. 1200, *Lappa* 'saamelaiset' ("kansankielellä" eli ruotsiksi ja/tai suomeksi) 1328, *Laepmark* 1340, *Lapmarcken* 1358, *Lop* ainakin jo 1200-luvulla. – Nimen alkuperästä on käyty jatkuvaa keskustelua. Selvältä näyttää, että se on lähtöisin saamelaisten naapureilta, koska sanaa ei ole saamen kielessä muuten kuin myöhäisenä ruotsalaisena lainana eteläsaamassa. Nimen todennäköisin lähtökohta on suomen *lappaa*-sanue, jonka karjalan-, vepsän- ja vironkielisillä vastineilla ja johdoksilla on myös 'syrjäisen' merkitys. Tämä sopii siihen esihistorialliseen tilanteeseen, jossa maata viljelevät rintamaiden suomalaiset pitivät pyynnillä eläviä naapureitaan syrjäseudun asukkaina – mikä näkemys samoin kuin nimityksen halventava sivumerkitys on säilynyt läpi historiallisen ajan. Kansallisuuden nimitystä *lappielaine* (sanasta *lappaa*) käytetään karjalassa myös merkityksessä 'syrjäkyläläinen' tai jopa '(vienan)karjalainen', mikä sopii karjalaistuneiden saamelaistenkin luonnehdinnaksi. Sukunimi *Lappalainen* lienee syntynyt samaan tapaan suomalaistuneiden saamelaissukujen nimitykseksi. *Lappi*-nimen ytimen kytkeminen ruotsin sanaan *lapp* 'vaatetilkku, lappu' heijastaa ilmeisesti vain halventavan sivumerkityksen siirtoa kielirajan yli, mutta sanaa on väitetty myös nimen lähtökohdaksi. – Norjalaiset ja tanskalaiset ovat käyttäneet Lapista nimitystä *Finnmark* (varhemmin *Finnmork*). Saamesta ei tunneta myöskään *Finn*-pohjaisia nimiä, vaan sen kaikissa kielimuodoissa alueen, kansallisuuden ja kielen nimi pohjautuu samaan kantaan kuin pohjoissaamen → *Sápmi*, inarinsaamen *Säämi* ja koltansaamen *Sää`mm*. Nimitys *finn* (osin suomalaisten ja saamelaisten yhteisnimityksenä) on varmaan lähtöisin skandinaaveilta, joilla sen pohjana näyttäisi olevan indoeurooppalainen 'miestä' merkitsevä sanue. *Lappi*-nimestä ei ole tietoa ennen 1200-lukua, kun taas *Finn*-nimestä on mainintoja

yli tuhat vuotta vanhemmalta ajalta (latinan *fenni-*, kreikan *phinni*). – SA

Fellman, Isak 3 (1912): 336; Fellman, Isak 4 (1915): 5; Itkonen, Erkki 1941: 78, 79; Kallio, Petri

1998: 617–618; Sexo Grammaticus 1855; SKES s.v. Lappi; SSA s.v. Lappi.

Lappi kunta Satakunnassa, aiemmin virallisesti *Lappi Tl*. Mainitaan 1413 (*Lappe*) ja 1464 (*lappa*) hallintopitäjänä; *Lappi* 1817. – Oli alkuun Eurajoen kappelina, yhdistettiin 1550-luvulla Rauman pitäjään, kunnes erotettiin 1622 omaksi pitäjäksi. – Kirkonkylänä on Lappi (*Lappo by* 1521) → *Lapijoen* ~ *Lapinjoen* varrella. Joennimi lienee nimiryppään vanhin ja liittyy Suomen runsaaseen *Lappi-* ~ *Lapin*-alkuiseen paikannimistöön, joka kattaa koko Suomen; eniten niitä on Kallaveden ympäristössä, Näsijärven tienoilla, Pohjanmaan rannikolla, Saimaan seuduilla ja eteläisessä Varsinais-Suomessa. Useimmiten niiden on selitetty kertovan lappalaisten oleskelusta; lappalaisilla on tarkoitettu saamelaisten lisäksi myös muita eräilytaloudessa eläneitä ja *Lapiksi* on voitu nimittää mitä tahansa syrjäseutua. Lapinjoen on arveltu olleen kauempina rannikosta eläneiden lappalaisten kulkuväylä Pohjanlahdelle. Vanhat ruotsinkieliset nimiasut *Lappo* (*Lappo sochn* 1676) ja *Lappå* (*Lappå S:n* 1684) ovat voineet kehittyä Lapinjoen nimestä. – SP

Meri, Arvo 1943: 100–103; Nuutinen, Liisa 1988: 127–140; HisKi (Eura, Eurajoki, Lappi).

Lappi kaupunginosa Tampereella Pirkanmaalla. – Lapin esikaupunki perustettiin Tammelan pohjoispuolelle, *Lapinniemen* puuvillatehdasta ja Koukkuniemen kunnalliskotia vastapäätä olevalle kallioseudulle. Lapin asuttaminen käynnistyi vuonna 1914. Osa esikaupungin asukkaista työskenteli viereisellä Lapinniemen puuvillatehtaalla. Nimi perustuu vanhaan luontonimeen *Lapinniemi*. Vakiintumiseen vaikutti myös läheinen alueennimi → *Petsamo*. Aluetta kutsuttiin aluksi myös *Käpyläksi*, koska omakotitalojen ensimmäinen asukas oli August Käpynen. – SP

Hyttinen, Hannu 1999: 113; Louhivaara, Maija 1999: 99.

Lappila kylä (*Lappila* 1635, *Lapila* 1776–1805), taajama ja rautatieasema Kärkölässä Päijät-Hämeessä. Nimi viittaa muinaiseen lappalaisasutukseen. Vrt., että yksi kylän kulmakunnista on *Lapinummi*. – MV

Alanen, Timo – Kepsu, Saulo 1989: 158; Nissilä, Viljo 1962a: 113; KA:VA 4527: 45.

Lappland → *Lappi*

Lappo → *Lapua*

Lappohja taajama ja vanha kylä Hangossa Uudellamaalla, aiemmin Tenholaa. Ruotsiksi *Lappvik*. *Lapuik* 1549, *Lappevick* 1552, *Lapvik* 1850; *Lappohja* 1950. Paikka on tunnettu myös laivastotukikohtana. – Ruotsinkielinen kylännimi perustuu lahden nimeen. Kurt Zilliacuksen mukaan lahti ei kuitenkaan ole sijainnut Hankoniemen itäpuoleisella rannikolla kuten nykyinen Lappvikin eli Lappohjan taajama, vaan niemimaan länsi- tai luoteisrannalla lähellä Lappvik gårdia (Lappvikin kartanoa). Siellä nykyinen *Norrviken* on työntynyt niemimaaan huomattavasti pidemmälle kuin nykyään – aina Lappvikin kartanon tienoille asti. Maankohoamisesta päätellen nimi on voitu antaa yli tuhat vuotta sitten, joten lahden alkuperäinen nimi ei voi olla alkuaan ruotsia. Nykyinen nimi *Lappohja* on käännös nimestä *Lappvik*; ruotsin nimi 'lahti', *pohja* 'lahden pohjukka, perukka'. Suomalainen nimi on ollut peruskartassa ruotsinkielisen nimen rinnalla vuodesta 1952, ja se on rautatieaseman nimi vuodesta 1928. Nimen alkuosa *Lapp-* viittaa kosketuksiin lappalaisten kanssa. Lappalaisiksi on kutsuttu etnisesti saamelaisten lisäksi niitä, jotka elivät samanlaisia elinkeinoja ja asumismuotoja noudattaen kuin he. – SP

Hausen, Greta 1924: 783; Huldén, Lars 2001: 187; Yeiskartta 1950; Zilliacus, Kurt 1989: 120–121.

nen kuin siitä ja lähikylistä muodostettiin kappeliseurakunta 1682. Itsenäiseksi seurakunnaksi se tuli 1870. Oulaisten kunnasta tuli kauppa 1967 ja kaupunki 1977. – Talonnimi oli ilmeisesti alkuaan *Oulahainen*. Taustalla voi olla vanhempi vesistö nimi. Nykyisin sen nimi on *Oulaistenkoski*. Toinen *Oulais*-nimien ryväs on Siikajoen vesistöön kuuluvan Lamujoen latvoilla, mm. lampi nimeltä *Iso-Oulainen* Pyhännällä ja siitä lähtevässä *Oulaistenojassa* koski nimeltä *Oulaskoski* Piippolassa. *Oulu-* ja *Oula*-alkuiset paikannimet perustuvat useimmiten sanaan *oulu* 'tulviva vesi'. Monet niistä liittyvät hämäläisten levittäytymiseen keskiajalla laajoille alueille mm. Keski-Suomeen ja Pohjois-Pohjanmaalle, mutta Alpo Räisäsen mukaan niitä ovat voineet antaa myös savolaiset ja karjalaiset. – SBS

Kiviniemi, Eero 1984: 341; Ojansuu, Heikki 1920: 112, 164–165; Räisänen, Alpo 2003: 99–100; Räisänen, Niilo 1921: 10; Turunen, Hami 1986: 5.

Oulankajoki joki virtaa Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan rajoilla Sallasta Kuusamon kautta Venäjälle Paanajärveen. Joen mahdollisia putouksia ovat mm. → *Kiutaköngäs* ja → *Taivalköngäs*. Oulankajoen varressa Kuusamon ja Sallan rajan kahta puolta on vuonna 1956 perustettu *Oulangan kansallispuisto*. Puiston kautta kulkee tunnettu vaellusreitti *Karhunkierros*. – *Oulanka*-nimi kuuluu *Oula-*, *Oulu*-nimiin, *-nka* on nimistöjohdin. → *Oulujärvi*. – AR

Oulu kaupunki Oulujoen suussa Pohjois-Pohjanmaalla, perustettu 1605, ruotsiksi → *Uleåborg*. Oulujoen suu mainitaan kauppapaikkana jo 1300-luvulla. *vlu* 1327, *Wlv* 1328. – Kaupunki on saanut nimensä *Oulujoesta*. → *Oulujärvi*. – AR

FMU 1: 141, 145, 350; Vahtola, Jouko 1991: 210–214; Vasari, Yrjö 1977: 980–986.

Oulujoki entinen kunta Oulujoen alajuoksun ja siihen laskevan Sanginjoen varsilla Pohjois-Pohjanmaalla, liitetty Ouluun 1965. → *Oulujärvi*, → *Oulun mlk*. – AR

Oulujärvi järvi Kainuussa. Ruotsiksi *Ule träsk*. Järvestä laskee *Oulujoki* (ruots. *Ule älv*) Pohjanlahteen. *vlu* 1327, *Wlvtraesk* 1328, *Vlaioki* 1374. – *Oula-* ja *Oulu*-nimiä on Suomessa puolisen sataa, niistä suurin osa Oulujärven, Päijänteen, Saimaan ja Pielisen rajaamalla alueella. Sana *oulu* 'tulvavesi' on tavattu Mäntyharjun ja Miehikkälän murteista ja sen 'lumisohjoa' merkitsevä vastine luulajansaamesta. Koska *Oulu*-nimet tarkoittavat yleensä vesistöjä, 'tulvavettä' merkitsevä sana sopii hyvin niiden kannaksi. Oulujärvi onkin matalarantaisena tulville altis. Erimielisyyttä on siitä, onko sana alkuaan suomea vai saamea. Koska jotkut *Oulu*-nimet tarkoittavat pieniä lampia, *oulu*-sanan on täytynyt Sisä-Suomen järviolueella olla joka tapauksessa suomalaisillekin laajalti tuttu. – AR

Vahtola, Jouko 1980: 174–176, 229; Räisänen, Alpo 2003: 99–100.

Oulunkylä kaupunginosa ja rautatieasema Helsingissä Uudellamaalla, ruotsiksi *Åggelby*. *auelbuw* 1516, *Ogleby* 1543, *Ågelby* 1563; *Oulunkylän* pysäkin lähellä 1882. Oulunkylä oli itsenäinen kunta vuosina 1921–1945, minkä jälkeen se liitettiin Helsinkiin. Jo ennen itsenäistymistä Oulunkylä oli suuri huvilayhdyskunta. Sitä ennen se oli yksi Helsingin pitäjän kylistä. – Kylännimen sisältö on epäselvä; ei tiedetä, onko nimi alkuaan suomea vai ruotsia. Åke Granlund on esittänyt nimen sisällöksi seuraavia vaihtoehtoja: *Å 'joki' + *glo* 'soinen paikka; suurehko seisova vesilammikko; matala merenlahti' + *by* 'kylä'; *Å + *göl* 'joen tai järvenpohjan syväne' (vrt. 1789 mainittu 'giölen vid Lillfors' 'syväne Pikkukoskessa') + *by*; *Å + *gårdho* ~ *gårdha* 'aidattu alue' + *by*; Å + *kulla* 'kukkula' + *by*. Nimen taustan yhdistäminen jokeen on perusteltua, koska Åggelbyn vanha kylätontti sijaitsi aivan Vantaanjoen varrella. Kukkula olisi ilmeisesti ollut nykyinen *Töllinmäki*, jonka

Vuoden 1945 karttaan on lisätty Oulunkylän kunnan silloiset rajat. Kuntaan kuuluivat mm. nykyiset Veräjämäki, Patola ja Maunula.

luona kylä sijaitsi. Saulo Kepsu on pitänyt mahdollisena myös nimen suomalaisperäisyyttä: kylän ensimmäinen talo olisi voinut olla **Okkola* tai **Ohkola*, jolla olisi asutushistoriallinen yhteys Mäntsälän → *Ohkolan* kylään. Hän pitää äänteellistä kehitystä näistä nimistä *Åggelbyksi* kuitenkin ongelmallisena. Hän esittää myös hypoteesin, että nimi olisi voinut tulla siirtolaisten mukana esim. Ruotsin Gästriklandin *Ockelbosta*. – Suomenkielinen nimi *Oulunkylä* on ollut käytössä jo 1880-luvulla. Kotikielen Seura esitti sitä 1903 *Åggelbyn* viralliseksi suomenkieliseksi nimeksi. Oulunkylän kunta sai perustettaessa vain ruotsinkielisen nimen, mutta vuoden 1922 alusta lähtien myös suomenkielinen nimi oli virallinen. Rautatieaseman suomenkielinen nimi oli Oulunkylä jo ennen vuotta 1897 ja uudelleen vuodesta 1925.– SP

Granlund, Åke 1956: 174–; Granlund, Åke 1981: 29; Harmo, Maunu 1987; Hausen 1920: 209; Kepsu, Saulo 2005: 190; Uusi Suometar 26.9.1882; Kotikielen Seura 4.4.1903.

Oulun mlk. entinen kunta. *Oulun pitäjä* 1880. Nimi tarkoitti Oulun maaseurakunnan aluetta 1800-luvulla. Kun seurakunta itsenäistyi 1908, vakiintui nimeksi jo aiemminkin käytetty → *Oulujoki*, joka tuli myös kunnan nimeksi. – SP

Suomalainen Virallinen Lehti 14.12.1880.

Oulunsalo kunta ja niemi aivan Oulun eteläpuolella Pohjois-Pohjanmaalla; Oulun kappeliksi 1803, itsenäistyi 1904. *Owlasala* 1443, *Wlosalo by* 1557, *Owlsalä by* 1564. – Nimen jälkiosa → *salo* merkitsee vanhastaan '(suurta) saarta', ja Oulunsalo on ollut vielä 1790-luvulla saarena, jonka *Salonsalmi* erotti mantereesta. Saareksi se on selvästi merkitty esimerkiksi Andreas Bureuksen kartassa vuodelta 1622. → *Oulujärvi*. – AR

FMU 3: 302; NA: 1500-luvun poimintakokoelmat.

Georg Bjurmanin Ruotsin kartassa vuodelta 1747 Oulunsalo on vielä kuvattu erilliseksi saareksi Hailuodon ja mantereen välille.

Ilmeisesti *bajá*-sana ei tule kyseeseen *Päijänne*-nimen selityksenä myöskään merkityksessä 'ylä', koska Sisä-Suomen alueella on runsaasti *Eli*-alkuisia nimiä (vrt. → *Elijärvi*, *Elliväärä*), jotka sisältävät toisen samamerkityksisen saamelaisen sanan, joka äänteellisesti vastaa suomen *ylä*-vartaloa. Mahdollisesti tämä sanavartalo onkin ollut käytössä Sisä-Suomen kadonneissa saamelaiskielissä ylävesien nimityksissä *bajá*-sanana asemesta. – *Päijänne* on myös yleinen pienten suojärvien nimi savolaismurteiden, Koillis-Hämeen ja Suomenselän alueella. Osa tällaisista nimistä on varmaan annettu pilanpäiten (suureen Päijänteeseen verraten), mutta selitys ei sovi kaikkiin tapauksiin. Mahdollista on, että osa niistä perustuu samaan hämärtyneeseen motivaatioon kuin suuren Päijänteen nimi. Kun pienet *Päijänne*-lammet sijaitsivat usein ylävesillä, ei rinnastusta saamen *bajá*-vartaloon voi täysin sulkea pois, vaikkakin sen todistaminen vaatii äänteellisiä lisäselvityksiä. – Eräät murremuodot näyttäisivät viittaavan siihen, että nimi on alun perin taipunut *Päijänne*: *Päijännien*. Jos tämä taivutus olisi alkuperäinen, nimi on myöhemmin liittynyt *-nne* : *-nte*-taivutustyyppiin ja on eri alkuperää muiden *-nne*-päätteisten nimien kanssa. – Monien suurimpien vesien nimet ovat tuntematonta alkuperää, sillä kyseessä ovat hyvin varhain nimetyt paikat. Mahdollisesti myös Päijänteen nimi on syntynyt jossakin tuntemattomassa muinaiskielessä, josta se on saamen kautta lainautunut suomen kieleen. Päijänteen seudun runsaan saamelaisnimistön ja saamelaismuistojen valossa on kuitenkin ilmeistä, että nimi on ainakin jossain historiansa vaiheessa kuulunut saamelaiskieliin, vaikka ei ehkä olekaan syntyään niistä. – JS

Forsman, A.V. 1894: 205; Itkonen, T.I. 1948: 306; Nissilä-Viljo 1962a: 42; Lahti-Mononen, Ritva 1968: 382–383; Saarikivi, Janne 2004: 196; Salonen, Tarmo 1968: 116–117; Voionmaa, Väinö 1933.

Päijänne-Tavastland → *Päijät-Häme*

Päijät-Häme maakunta eteläisessä ja itäisessä → *Hämeessä*, ruotsiksi *Päijänne-Tavastland*; yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksen mukaisesta maakunnasta. Kattaa ne alueet, jotka ovat → *Päijänteen* eteläosan ja siihen laskevan Vesijärven altaan alueella. Sen muodostavat seuraavat kunnat: Artjärvi, Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola, Orimattila, Padasjoki, ja Sysmä. Näistä Artjärvi ja Orimattila kuuluivat aiemmin Uuteenmaahan. Päijät-Hämeen itäisiä osia on kutsuttu myös *Itä-Hämeeksi* ja Lahden ympäristöpitäjiä *Kaakkois-Hämeeksi*. Nimen *Päijät-Häme* on luonut Heikki Peltola 1933 mallinaan sellaiset Päijänteen suurten saarten nimet kuin *Paatsalo*, *Kätkytsalo*, → *Säynätsalo* ja *Sysmän Päijätsalo* (Itkonen 1987), ja se on vakiintunut 1950-luvulta (*Päijät-Hämeen seutukaavaliitto* 1957, *Päijät-Hämeen maakuntaliitto* 1968). Ruotsiksi siitä käytettiin aiemmin nimeä *Östra Tavastland*. – SP

Itkonen, Terho 1987: 157; Nykysuomen tietosankirja 2, 1992 s.v. *Päijät-Häme*.

Päiviönsaari Varkauden kaupungin keskusta Pohjois-Savossa, entinen saari. *Päiviän sarj* 1779. – Saanut nimen varhaisista asukkaistaan, sillä vuonna 1548 Varkauden kymmeneksen asujien joukossa mainitaan Mikko ja Lauri Kaukapäivinen (*Kauka Päiffue*). Vuoden 1561 maakirjan mukaan Savonlinnan päällikkö Kustaa Fincke oli jo antanut heidän maansa Olli ja Pekka Sikaselle. Välillä saaresta on käytetty myös nimiä *Huruskangas* (kartassa 1756) ja *Laivalinna*: Kustaan sodan aikana 1789 alettiin strategisesti keskeisellä paikalla olevaan Päiviönsaareen rakentaa talvivarastoa. Seuraavana vuonna sinne alettiin suunnitella laivastotukikohtaa ja päätettiin ostaa saari kruunulle. Pari vuotta myöhemmin tukikohdan rakentaminen alkoikin. 1819 alue siirtyi everstiluutnantti

Gustaf Wreden omistukseen ja 1820-luvulla sinne alkoi nousta Varkauden teollisuuden aloittaneita tehtaita. Saarta on kutsuttu myös *Varkausaareksi*. – SP

KA 6133a: 13 ja 6331a: 721; Soikkänen, Hannu 1962: 14, 17, 27–29, 31.

Päiväkumpu kaupunginosa Vantaalla Uudellamaalla, ruotsiksi *Lövkulla*. Perustana on 1920-luvulla Helsingin maalaiskunnan *Hanabölen* kylään rakennettu pientaloalue. Nimen *Päiväkumpu* keksi alueen perustajaperheisiin kuulunut Pohjoismaiden kirjallisuuden kääntäjä Ester Koskelainen, joka nimesi kääntämänsä Bjørnstjerne Bjørnsonin romaanin *Synnøve Solbakken* ”Päiväkummun Synnöveksi”. Kaupunginosan nimi *Päiväkumpu – Lövkulla* vahvistettiin vuonna 1972. – KS

Lehti, Ulpu: Vantaan Sanomat 17.11.2004.

Päiväkunta kyläkunta Korpilahdella Keski-Suomessa, vuodesta 2009 Jyväskylän kaupunkia. *Päiväkunta* 1708. – Kylänneeseen sisältyvä sana *päiväkunta* on tarkoittanut alun perin pyyntitietä, jonka satimet metsästäjät ehtivät päivän aikana kokea olopaikaltaan lähtien ja sinne palaten. Ajan mittaan sitä on alettu käyttää pyyntimiehelle kuuluvan tietynsuuruisen erämaakappaleen nimenä ja lopulta yksityisen erämaanomistuksen yleisnimityksenä. *Päiväkunta*-nimien on katsottu kuuluvan hämäläisen eräkauden vanhempaan jaksoon, sillä nimitys on ollut käytössä kaikilla muinaisen Hämeen keskuseuduilla. Asiakirjoihin päiväkunnille merkittiin yleensä luontopaikan mukainen nimi, mutta tässä tapauksessa alue sai nimekseen vain *Päiväkunta*. Tämä nimi kiinnittyi ensin talonnimeen ja sen kautta kulmakunnan nimeen. Päiväkunnan eli Alatalon talo perustettiin 1601. Se sijaitsi Ruotsulan jakokunnassa ja kylässä, joten *Päiväkunta* ei enää toiminut kameraalisena nimenä. – SP

Oja, Aulis 1963: 191; Voionmaa, Väinö 1947: 56–69; HisKi (Jämsä).

Päivölä kylä ja entinen rautatieasema Inkoossa Uudellamaalla, vuoteen 1946 Degerbyn kuntaa, ruotsiksi *Solberg*. *Solbärgan* 1527, *Solbärga* 1534). – Nimi on suomennettu 1928 rautatieaseman nimeksi ruotsinkielisestä nimestä *Solberg* ”Aurinkokallio”. Nimen aiheena on ollut kylälle nimensä antaneen talon sijainti aurinkoisella paikalla. Kylä jaettiin 1500-luvulla osiin: *Västersolberg* ja *Östersolberg*. – SP

Huldén, Lars 2001: 247.

Päivölä kansanopisto Valkeakoskella Pirkanmaalla, entistä Sääksmäkeä. – Kun Hämäläisen osakunnan ylioppilaat ajoivat 1860-luvun lopulta lähtien kansakoululaitoksen tueksi kansanopistojärjestelmää ja kansanopistoa myös eteläisempään Hämeeseen, lahjoitti Sohlbergan leskiemäntä Eriika Parkku 1894 sitä varten maa-alan ”Solperinmäeltä”. Opisto aloitti toimintansa 1894 *Hämeen Kansanopisto* -nimisenä Sääksmäen Tarttilan kylässä. 1900-luvun alussa sille erotettiin oma tila *Sohlbergin* kartanon maista ja nimeksi vakiintui *Päivölä*. Se sopi kuvastamaan paitsi nousevaa suomalaisuutta myös paikan aiempaa nimistöä: Kartano oli muodostunut ehkä jo 1300-luvun lopussa, sillä se mainitaan jo 1405 (*Solbergha j Saris*). Timo Alanen on arvellut, että kartanon nimi ei ole alkuperäinen vaan mallin mukaan muodostettu; esim. Inkoossa on ollut keskiajalla *Solberg*-niminen kylä (sittemmin myös rautatieasema, jonka suomalaisena nimenä oli *Päivölä*). Alasen mukaan Sääksmäen *Solberg* on käännös vanhemmasta suomenkielisestä *Päivä*-alkuisesta nimestä. *Päivä*-nimiä on yleensä annettu auringon- eli etelänpuoleisille paikoille, samoin *Sol*-nimiä. Liisa Niittymäen mukaan Sohlberg sijaitsi alkuaan Saarioisjärven rannalla *Päivärinteemäen* aurinkoisella etelälaidalla, minkä perusteella nimi olisi muodostettu (ruotsin *sol* 'päivä, aurinko', *berg* 'mäki'). Nykyiselle paikal-

Sanoilla *pilppa* ja *pilkka* on myös yhteinen merkitys 'puupala, lastu yms.'. – SP

Alanen, Timo 2006: 100, 101; Alanen, Timo 2004a: 118, 121; Närhi, Eeva Maria 1959: 68, 69;

SKES s.v. pilkka, pilppa; SSA s.v. pilppa.

Pilvenmäki kaupunginosa, ravirata ja teollisuusalue Forssassa Kanta-Hämeessä. – Nimet perustuvat pienen kalliomäen nimeen *Pilvenmäki* eli *Pilvenkallio*. Mäki kohoaa jyrkkäseinäisenä ympäristöään kolmisenkymmentä metriä korkeammalle. Mäen nimi liittyyne läheisen, jo kadonneen suon nimeen *Pilvisuo* tai *Pilvikorpi* (*Pillfwuosuo*, *Pillfwinsuo*, *Pillvinkärpi* 1710), vrt. → *Pilvineva*. Venäläisissä kartoissa mäen nimenä on ollut *Charlotteberg* läheisen Talsoilan kartanon vanhan nimen mukaan. Herrasväki käytti 1900-luvun alussa kartanosta nimeä *Charlottenburg* sen *Charlotta*-nimisen emännän mukaan. – SP

Peltovuori, Risto 1993: 197, 474; NA.

Pilvineva suojeltu suoalue Vetelissä Keski-Pohjanmaalla, osin Kaustisen ja Halsuan puolella. Suonreunalla on myös *Pilvilampi*-niminen lampi ja lähistöllä samanniminen talo (*Pilvilampi* 1880). – Nimen alkuosa voisi viitata suon tai lammen päällä usein viiptyneeseen sumuun. Kannuksesta, jossa myös on *Pilvineva*, on kerrottu, että "piliveks sanottiin sellaista limaista kastetta, jota satehella tuli maanpintaan". → *neva*. – SP

HisKi.

Pinjainen asuinalue, kartano ja entinen rautaruukki Pohjan kunnassa Uudellamaalla, ruotsiksi *Billnäs*. Ruotsinkielinen nimi on 1600-luvulla korvannut vanhan nimen *Skavistad*. Ruukki sai nimensä perustajansa Carl Billstenin mukaan, joka oli syntynyt Tukholmassa vuonna 1605. Suomenkielinen nimi on mukaelma ruotsinkielisestä. Se esiintyy lehdistössä 1860-luvulta lähtien, ensimmäinen merkintä on vuodelta 1867. – KS

Huldén, Lars 2001: 213; Suomen Wirallinen Lehti 19.11.1867.

Pinsiönkangas harju Ylöjärvellä ja Hämeenkyrössä Pirkanmaalla. – Maisemallisesti arvokas harju on osa Pälkäneeltä alkavaa harjumuodostumaa, jota kokonaisuudessaan kutsutaan → *Hämeenkanakaaksi*. Pinsiönkankaan eteläpuolella on Nokiaan kuuluva *Pinsiön kylä* (*Pinsiö* 1757), joka on asutettu vasta 1700-luvulla. *Pinsiönlähde* on tunnettu vanha rajapaikka, *Pinsiönojansuu* mainitaan myllynpaikkana vuonna 1571. Pinsiö näyttää pitkään säilyneen metsäisenä takamaana. Siksi sen nimeä on rinnastettu hämäläis-satakuntalaiselta alueelta tavattuun murrasanaan *pinsu* 'nirso, kitsas, vähäruokainen; huono, heikko'. Etelä-Pohjanmaalla sitä vastaa *pinseä* ~ *pinsiö* ~ *pinsiö* 'tiukka, ahdas, liian pieni, puristava' (vaatteesta). Pinsiönkangas on ollut karua ja kasvillisuudeltaan vähäistä. Vesilahden länsiosissa on ollut *Pinsiönmaa*-niminen metsäseutu. – SP

Saarenheimo, Juhani 1974: 34, 86; SKES s.v. pinsu; SMSA s.v. pinseä, pinsiä, pinsiö; SSA s.v. pinseä;

HisKi (Harju); KA: Suvanto/ Pirkkala s. 651; NA.

Pintele järvi Pälkäneellä Pirkanmaalla. *Pindele* 1689. – Nimi on Suomessa uniikki. Sen alkuperä on hämärän peitossa. Mahdollisesti nimi johtuisi sanasta *pinne* (vrt. *pinteessä* 'puristuksessa'). Tällaisen tulkinnan puolesta puhuu se, että Pintele on oikeastaan ahdassuinen Mallasveden lahti. – TA

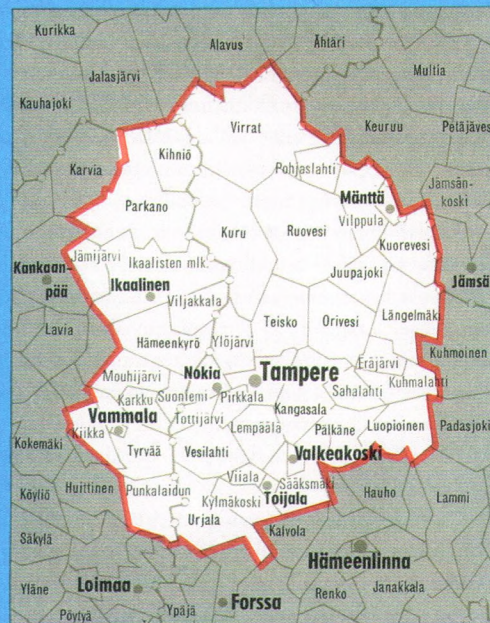
SSA s.v. pinne; Uotila-Falck, Kirsti 1971: 174.

Pippokero Ounastunturin huippuja Enontekiön itäosassa Lappissa. – Nimi on luultavasti saamelaisperäinen, mutta sen perustaksi sopivaa sanuetta ei löydy nykysaamesta. – SA

Pirkanmaa maakunta läntisessä Sisä-Suomessa, ruotsiksi → *Birkaland*; osaksi historiallisten Satakunnan ja Hämeen maakuntien alueella; kattaa suurin piirtein alueen, jota aiemmin kutsuttiin *Pohjois-Hämeeksi*. – Nimet syntyivät, kun *Pirkan-*

Tammermaa talousaluekartta

1:200000

Tammermaan talousaluekartan kanssa vuonna 1969 oli rajattu jokseenkin nykyistä Pirkanmaata vastaava alue.

maan maakuntaliitto perustettiin 1956; tulevalle liitolle oli vielä samana vuonna esitetty nimeä *Pirkan maakuntaliitto*. Nimi oli kypsytynyt jo aiemmin: vuodesta 1937 oli Tampereella toiminut *Pirkanmaan Nahka Oy*, Hämäläis-Osakunnan Pohjois-Hämeen kerho oli muuttanut nimensä *Pirkkalaiskerhoksi* 1930 ja Pohjois-Hämeen suojeluskuntapiiri nimensä *Pirka-Hämeeksi*, ja pian sitä kutsuttiin *Pirkkalanmaaksi*. Ennen maakuntaliittoa puhuttiin Tampereen talousalueesta *Tammermaasta*. Vuonna 1959 perustettiin Tampereen seutukaavaliitto ja 1991 nämä kaksi yhdistettiin *Pirkanmaan liitoksi*. – Kaikki tahot eivät kuitenkaan alkuun hyväksyneet *Pirkanmaa*-nimeä vaan käyttivät mm. nimeä *Tammermaa*, jota myös Suomen akatemian kielilautakunta suositti 1959 maakunnan nimeksi. Nimikiista jatkui 1960-luvun lopulle, jolloin presidentti Urho Kekkonen kannusti maakunnan lähetystöä painostamaan viranomaisia luopumaan *Tammermaasta*. – Nimen valintaan ovat vaikuttaneet vanhan → *Pirkkalan* pitäjän nimi ja keskiajan pirkkalaisuus: pirkkalaiset eli pirkkamiehet (ruotsin sanasta *birkarlar*) on mainittu ensi kerran 1328 (*Bircharlaboa*) ryhmänä rikkaita Tornion, Luulajan ja Piitimen pitäjien talonpoikia, joille oli uskottu lappalaisten verotus ja kaupankäynti näiden kanssa. Näiden pirkkalaisten lähtöseuduksi on aiemmin oletettu Pirkkalaa ja Pirkanmaata. Tosiasiassa *birkarlit* olivat vain miehiä, joille kruunu oli antanut

ns. *birk*-oikeudet, jotka erosivat valtakunnallisesta verotus-, kauppa- ja hallintokäytännöstä. Pirkanmaa on yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksessa muodostetusta uudesta maakunnasta. – SP

Seppälä, Raimo 2002: 22–37. Nykysuomen tietosanakirja 2, 1992 s.v. Pirkanmaa; Suomi-käsikirja 1968: 1069; Vahtola, Jouko 1991: 218–224; www.pirkanmaa.fi/yleistietoa/index.shtml 5.6.2005.

Pirkkala pitäjä Pirkanmaalla, ruotsiksi *Birkala*. *Birkala*, *Bircharlaboa* 1328. Mainitaan ensi kerran pitäjännimenä 1374 (*Birkala*) ja kylännimenä 1442 (*Niclis Birkala*, *Byrkala*). *Birkalan Pitäjäs* 1750. – Nimeä on kytketty mm. Sveanmaan *Birkaan* (*Björkö*), viikinkiajan alun tärkeään kauppakeskukseen, jonka mukaan Birkan oikeuden mukaisille kauppapaikoille olisi annettu *Birk*-alkuisia nimiä, friisiin sanaan *berek* l. *birek* 'oikeus; oikeusalue' sekä *birkarleihin*, keskiajan lähteissä esiintyvään lapinverottajien ja -kauppiaiden ryhmään. Pirkkalaa, *birkarleja* ja *pirkkalaisia* koskevaa tutkimusta kokoavasti referoinut Jouko Vahtola on esittänyt, että sanalla *pirkkalainen* on tarkoitettu vain Pirkkalan asukkaita itse Pirkkalassa ja todetuilla pohjoissatakuntalaisilla eräalueilla, ja että suurin osa Suomen *Pirk-*, *Pirkkala-* ja *Pirkan*-alkuisista nimistä on henkilönnimikantaisia. Sellainen olisi myös Pirkkalan pitäjän nimi, jonka hän on katsonut juontuvan saksalaisen miehennimen *Birch*, *Biricke*, *Birke* sisältävästä asutusnimestä. *Pirkka-* ja *Pirkkala-*nimisistä taloja tapaa Länsi-Suomesta, erityisesti satakuntalais-hämäläiseltä alueelta ja Keski-Suomesta. Osa niistä voi viitata *pirkkalaisiin*, osa sisältää miehennimen *Pirkka*, jota on Länsi-Suomessa käytetty myös skandinaavisen *Birger*-nimen kansanomaisena muunnoksena. – SP

FMU 1: 145, 350, 3: 252–253; Grotenfelt, Kustavi 1912: 384; Nissilä, Viljo 1959b: 200; Nissilä, Viljo 1962: 147, 156; Nissilä, Viljo 1963a: 349–352, 358–359; SOL s.v. Birka; Vahtola, Jouko 1980: 426, 491, 498; KA; Suvanto/ Pirkkala s. 610.

Pirkkiö kylä ja saari Tornionjokisuulla Torniossa Lapissa, aiemmin Alatorniota. *Birkö* 1539, *Birckiö* 1561, *Birckönn* 1573. – Pirkkiö on ollut alun perin saari, joka on sittemmin maanousun vaikutuksesta kasvanut kiinni mantereeseen, ja samalla siihen on yhtynyt muita saaria. Saaressa sijaitsi Tornion vanhin kirkko ja kylä. Nimi on vanhastaan yhdistetty *Birkan* (*Birkö*, *Björkö*) ja *pirkkalaisten* (*birkarlar*) nimiin ja tällä perusteella aluetta on pidetty vanhana kauppapaikkana. Tulkinnat ovat äänteellisesti mahdottomia. Jos nimi olisi alun perin ruotsin sanaan *ö* 'saari' päättyvä ruotsalaisnimi **Björkö* tai **Birkö*, se olisi lainautuessaan tullut muotoon **Pirkkei* kuten muutamat samanlaisten saarten nimet lähivesillä (*Hurrei* < *Furuö*, *Sellei* < *Sällö*, *Uksei* < *Oxö*, *Trompsei* < *Trompsö*). Tornionjoki- ja Kemijokivarressa on muutamia muitakin *Pirkkiö*-nimiä pelto- ja niittyalueiden niminä; rinnakkaismuotoina tunnetaan *Perkkiö* ja *Perkattu*. Tältä pohjalta on todennäköisintä, että *Pirkkiö* on paikallinen variantti alkuperäisestä **Perkkiö*-nimestä. Nimen alkuna on sana *perkkiö* 'uudisraivio'. Saareen oli aikanaan raivattu eli perattu näin kaskea, niittyä tai peltoa. Mainittakoon, että saaren korkein kohta on nimeltään *Huhtamäki*. – JV

Vahtola, Jouko 1980: 496–504.

Pirkkola osa-alue ja liikuntapuisto Helsingissä Uudellamaalla, ruotsiksi *Britas*. *Beetars* 1699, *Beijtars* 1702, *Breijtars* 1706, *Brijtas* 1710, *Betas* 1736, *Beitars* 1756. – Nimi pohjautuu kantatalon nimeen *Britas* ~ *Betars*. Nimet *Pirkkola* ja *Britas* vahvistettiin osa-alueen nimiksi 1959, mutta nimiä käytettiin jo ennen vuoden 1946 alueliitosta, jolloin Pirkkolankin alue siirtyi Helsingin maalaiskunnasta Helsingin kaupunkiin. Suomenkieliseksi nimeksi on valittu *Pirkkola*, koska naisenimestä *Brita* (< *Birgitta*) on suomessa käytetty mm. muotoa *Pirkko*. Talonnimiin sisältyy kuitenkin vain harvoin naisten

nimiä, silloinkin lähinnä leskiemäntien nimiä. Mahdollista on, että alkuperäiseen ruotsinkieliseen nimeen sisältyisi varhaisen isännän lisä- ja ammattinimitys **betare* 'peitturi, nahkuri' muinaisruotsin sanasta *beta* 'peitota'. – SP

Kepsu, Saulo 2005: 192; Pesonen, Leo A. 1981: 152; SKES s.v. paitto; SAOB s.v. beta.

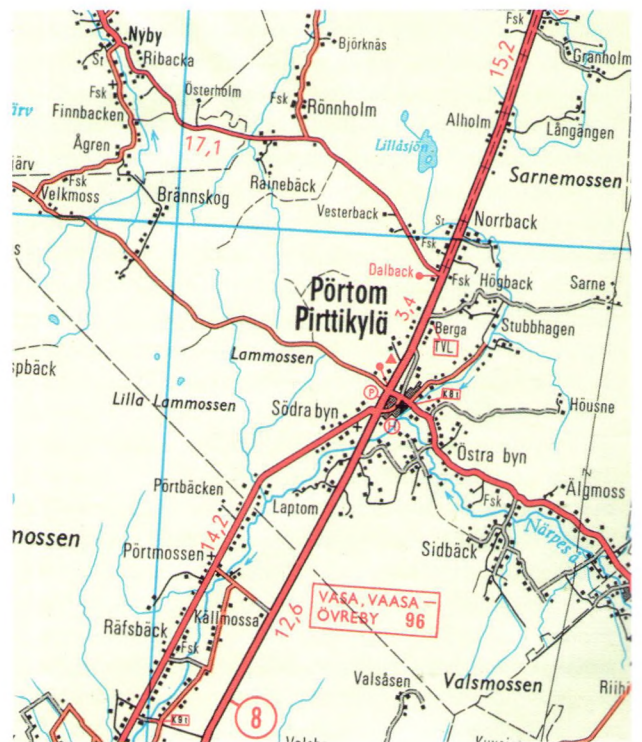
Pirskeri saari Kälviällä Keski-Pohjanmaalla, ruotsiksi *Birskär*. *Birr-Skär* n. 1765, *Björkskär* 1790. – Suomenkielinen nimi on lainattu ruotsinkielisestä nimimuodosta *Birskär*. Nimen alkua vastaa muinaisruotsin sana *birke* 'koivikko'. Jälkiosa on saaristonimissä tavallinen *skär* 'suurehko kivinen saari'. Noin vuodelta 1765 peräisin olevassa kartassa saaren topografiaa kuvataan seuraavasti: "Kivistä maata, kasvillisuutena koivua, leppää, haapaa ja jokunen kuusi". *Pirskeri*-niminen saari on myös mm. Luvialla. – PS

Ehrensverd, Ulla – Zilliacus, Kurt 1997: 113; MHA E3 1/2 (n. 1765).

Pirttikylä entinen kunta, vuodesta 1973 osa Närpiön kuntaa (nykyään kaupunki) Pohjanmaalla, ruotsiksi *Pörtom*. *Pörttom*, *Pörteby*, *Pijrtom* 1558. – Ahlmanin ruotsalais-suomalaisesta sanakirjasta käy ilmi, että kunnalla ei vielä 1865 ollut vakiintunutta suomenkielistä nimeä; suomenkielisinä niminä mainitaan sekä *Pirttilä* että *Pirttikylä*. Ruotsinkielinen nimi *Pörtom* on monikon datiiivimuoto sanasta *pörte*, joka on alkuperältään keskiajalla ruotsiin lainattu suomen sana *pirtti*. – PS

Ahlman, Ferd. 1865: 977; Huldén, Lars 2001: 373; Karsten, T.E. 1923: 62, 240; Södenwall K.F.

1884–1973 s.v. pörte.

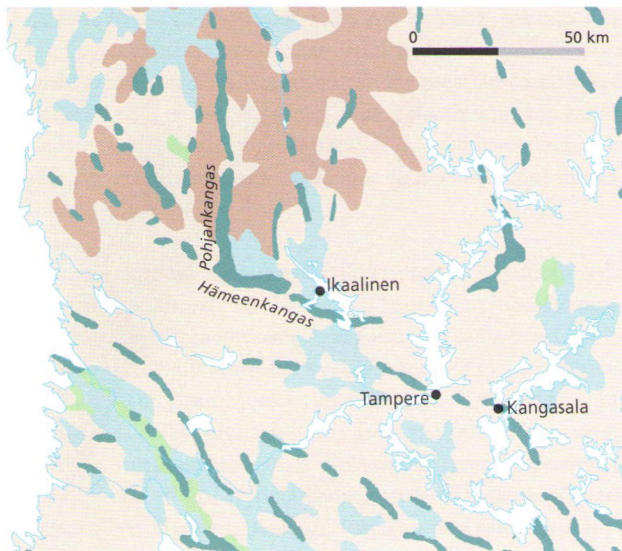

Pirttikylä liitettiin vuonna 1973 Närpiöön; tiekarttaote on vuodelta 1966.

Pirttinuora kylä (puheessa myös *Pörtnuora*) Pyhtäällä Kymenlaaksossa, ruotsiksi *Pörtnor*. *Pyrthonore* 1422, *Pörtenor* 1541, *Pijrtnor* 1559. – Suomenkielisen *Pirttinuora*-nimen ainekset ovat *pirtti* + *nuora* 'pitkä, kapea salmi' (< ruotsin *nor*), ruotsinkielisen *Pörtnor*-nimen ainekset taas *pörte* (< suomen *pirtti*) + *nor* 'kapea salmi'. Nimi on alkuaan viittanut salmeen, jonka rannalla on ollut kalasauna, erämaja tms. Vrt. → *Munapirtti* samassa pitäjässä. – MV

Huldén, Lars 2001: 352; Hausen, Greta 1920–1924: 604–605.

Pirunlinna linnavuori Lempäälän Kuljussa Pirkanmaalla. *Pirunlinna* on jyrkkäseinäinen vuori, jonka rinteille on raken-

Pohjankangas on pohjoisin osa harjujaksosta, joka kulkee Salpausselältä Kangasalan ja Tampereen kautta Etelä-Pohjanmaalle. Maaperäkartan otteessa tummanvihreä väri kuvaa harjujen ja reunamuodostumien hiekkaa tai soraa.

1472, *Skuruby* 1557, *Skurunn* 1559. – Suomenkielinen, ruotsinkielistä nuorempi nimi tarkoittaa, että kyseessä on 'Pohjan pitäjän Skuru'. Kylä sijaitsee Pohjanpitäjänlahden pohjukassa *Skuruvikenin* rannalla. *Skuru* on tarkoittanut kapeata laaksoa, joka työntyy lahden pohjukasta pohjoiseen. Nimeen sisältyvä *skuru* on ruotsin murteinen muoto sanasta *skära* 'lovi, ura'. Rautatieasema sai suomenkielisen rinnakkaisnimensä 1928. – SP

Hausen, Greta 1924: 892; Huldén, Lars 2001: 218; Lönnrot, Elias 1880; Valanto, Sirkka 1982: 79; DF: 681.

Pohjanlahti Itämeren lahti Ruotsin ja Suomen välissä. Sen osat ovat → *Ahvenanmeri*, → *Saaristomeri*, → *Selkämeri*, → *Merenkurku* ja → *Perämeri*. Ruotsiksi → *Bottniska viken*. *Pohjanlahden poikki* 1844. – Elias Lönnrot mainitsee suomenkielisen nimen useaan kertaan Maamiehen Ystävissä 1844 kirjoituksessaan Suomen maan Historiasta. Sittemmin Paavo Tikkanen mainitsee sen 1846 kirjoittaessaan Suomenmaan alasta ja rajoista: "Kahdella puolen on se ympäröity meriltä, nimittäin: Pohjanlahdelta lännestä ja Suomenlahdelta etelästä." Nimi selittynee sillä, että se on Itämeren pohjoiseen suuntautuva lahti ja sijaitsee osin → *Pohjanmaan* rannikolla. – SP

Maamiehen Ystäv 22.6. ja 17.8.1844; Tikkanen, Paavo 1846: 104.

Pohjanmaa

1. historiallinen maakunta → *Pohjanlahden* itärannikolla, ruotsiksi → *Österbotten* "Itäpohja". *Jte Pohiama* "Itä-Pohjanmaa" 1548 (Agr.); *ymbäri Pohian maan* 1602, *Itä Pohian maalla* 1608 (Ljungo), *Pohjanmaa* 1846. Keskiaikaisissa asiakirjoissa ruotsiksi *Norrbotnen* (*Botnia*), joka käsitti laajemman alueen → *Pohjanlahden* molemmin puolin: sekä Ruotsin Länsipohjan (*Västerbotten*) että Suomen puolisen Itäpohjan eli *Österbotnenin* (*Ostrobotnia* 1532, *Botnia orientalis* 1555, *Botnia* 1567, *East Botnia* 1727) – Nykyisistä hallinnollisista maakunnista Pohjanmaa, *Etelä-Pohjanmaa*, → *Keski-Pohjanmaa* ja → *Pohjois-Pohjanmaa* kuuluivat kokonaan historialliseen Pohjanmaahan – vain Kuusamo kuului varhemmin Lappiin. Keskiajalla Pohjanmaa oli Korsholman linnalääniä, joka vastasi suurin piirtein 1634 muodostettua Pohjanmaan lääniä. Kun tämä jaettiin 1776 Oulun ja Vaasan lääneiksi, jako Etelä- ja Keski-Pohjanmaahan vahvistui. Paavo Tikkasen sanoin (1846) "jääpi *Pohjanmaa* Maanselältä muusta Suomesta erotetuksi suureksi laksoksi [=laaksoksi], jonka maat liukuvat luoteeseen

Pohjanlahteen päin". Nimen on katsottu syntyneen keskiajalla maantieteellisen käsitteen *Pohja* 'pohjoisenpuoleinen maa tai seutu' perusteella. Alueen vanhin nimi se ei välttämättä ole. Esim. Paavo Tikkanen (1853) piti Pohjanmaan alkuperäisenä nimeä *Kainu(u)nmaata* (*Caiania* 1635), joka on korvautunut nimellä *Pohjanmaa*: "Kainunmaa (= Pohjanmaa ja Kajaanin lääni) – moni taas erottaa Kainunmaasta Pohjanmaan eri maakunnaksi, ja moni myös kutsuu Kainunmaata Pohjanmaaksi". Vaikka *Kainunmaa* oli jo lähes tuntematon käsite, se oli hänestä historiallisesti perusteltavissa, koska "nykyisen Pohjanmaan asukkaat olivat Kainulaisia." → *Kainuu* tarkoittanee Pohjanmaata myös kansanrunojen Väinämöisen tuomiossa, jossa lapsi kastetaan "Kainuhun kuninkahaksi, Raha-vuoren valtijaksi". Vielä uudella ajalla *Kainuu* (*Kainos*) näyttää olleen suomen kielessä tavallisempi kuin *Itä-Pohjanmaa*.

2. maakunta, yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksessa muodostetusta uudesta maakunnasta, ruotsiksi *Österbotten*. Siihen tulivat seuraavat kunnat: Isokyrö, Kaskinen, Korsnäs, Kristiinankaupunki, Kruunupyö, Laihia, Luoto, Maa-lahti, Maksamaa, Mustasaari, Närpiö, Oravainen, Pedersöre, Pietarsaari, Uusikaarlepyy, Vaasa, Vähäkylä, Vöyri. Maakunta käsittää lähinnä → *Etelä-Pohjanmaan* ruotsinkieliset kunnat täydennettynä muutamalla enemmistöltään suomenkieliselä kunnalla ja muutamalla ruotsinkielisellä kunnalla vanhaetaan → *Keski-Pohjanmaaksi* miellettyä aluetta. – SP

Ganander, Christfrid 1977 [1787] s.v. Pohjanmaa; Grotenfelt, Kustavi 1912: 4, 5, 40, 41; Mingroot, Erik van – Ermen, Eduard van 1988: 20–22, 50–51, 70–71, 74–75, 108–109, 114–115; SSA s.v. Pohjanmaa; Suometar 27.5.1853, lisälehti; Tietosanakirja VII 1915 s.v. Pohjanmaa; Tikkanen, Paavo 1846: 106, 117; Vahtola, Jouko 1987: 45–46.

Pohjanpitäjänlahti merenlahti, joka työntyy Pohjan kunnan keskustaan Uudellamaalla, vuodesta 2009 Raaseporin kaupunkia, ruotsiksi *Pojoviken*. *Pöjo Siälén* 1647. – Lahden suomenkielinen nimi perustuu pitäjän nimeen *Pohjan pitäjä*. Lahdesta käytetään myös nimeä *Pohjanlahti*, mutta sekaan-nusten välttämiseksi yleensä pidempää muotoa. Jo Lönnrotin sanakirjassa (1880) on *Pojovikenin* suomalaisena nimenä *Pohjanlahti*. Lahden alkuperäinen nimi on ilmeisesti ollut alkuaan vain **Pohja* sanasta *pohja* 'lahdenpohja, perukka', johon ruotsinkieliset ovat lisänneet selittävän jälkiosan *vik* 'lahti' (*Pojoviken*). – SP

Lönnrot, Elias 1880; KA:VA b1a 99.

Pohjaslahti kunta Pirkanmaalla, liitetty 1973 Vilppulaan ja pieneltä osin Vihtiin. Erosi Ruovedestä omaksi kunnakseen 1941. Seurakunnan toiminta alkoi 1927. *Pohialaxi* 1564, *Pochiaslaxi* 1603. – Seurakunta ja kunta nimettiin sen kylän mukaan, josta tuli kirkonkylä. Kylän nimi tulee talonnimestä, josta on tietoja jo 1500-luvulta. Lahden pohjukkaan perustettu talo sai nimensä lahden mukaan. Tarjanteesta pohjoiskoilliseen pistävän *Pohjaslahden* nimen alkuosana on seudun murteessa yleinen sana *pohjanen* 'pohjoinen'. – SBS

Lahti-Mononen, Ritva 1968: 361; Nissilä, Viljo 1990: 304.

Pohjoinen kylä Tuuloksessa Kanta-Hämeessä. *Pohios* 1434, *Pochiais* 1465. – Kylän vanha keskus sijaitsi Suolijärven eteläpäässä pohjoiseen viettävällä rinteellä. Y. S. Koskimies (1985) on katsonut nimen viittaavan asumusten ja viljelysten sijaintiin auringonkiertoon verrattuna. Hauhon puolella on tosin kylä nimeltä → *Eteläinen*, mutta nämä kylät eivät muodosta sellaista keskinäisen sijaintinsa mukaista vastaparia, joka voisi olla nimenannon perusta. – SP

FMU 3:76; Koskimies, Y.S. 1985: 408, 471.

Pohjois-Karjala maakunta Itä-Suomen läänissä Suomen itärajalla, käsittää historiallisen Karjalan maakunnan pohjoisosan, suunnilleen muinaisen Käkisalmen pohjoisen läänin

alueen. → *Karjala*, → *Etelä-Karjala*. Ruotsinkielinen nimi *Norra Karelen*. Pohjois-Karjala oli itsenäinen lääni vuodesta 1960 vuoteen 1997, jolloin se yhdistettiin Kuopion ja Mikkelin läänien kanssa Itä-Suomen lääniksi. Epävirallisesti nimiä *Pohjois-Karjala* ja *Norra Karelen* on käytetty historiallisen Karjalan maakunnan pohjoisosista ainakin 1800-luvun puolivälistä lähtien; esim. *pohjois Karjala* 1853, *Pohjois-Karjala* 1873; *norra Karelen* 1852, *nordkarelen* 1889. Virallinen maakunta Pohjois-Karjalasta tuli vuonna 1998. – LL

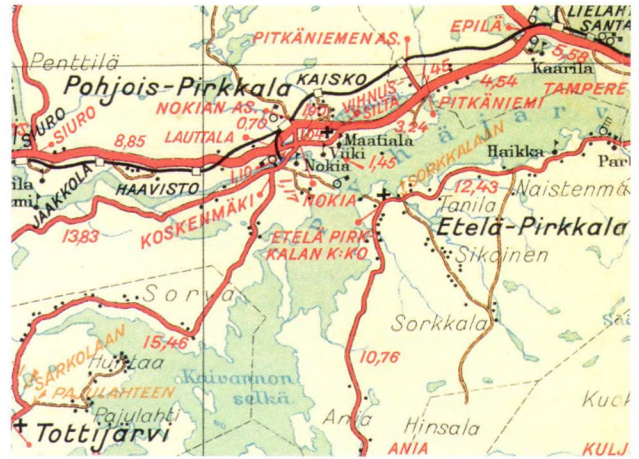
Valtionevoston päätös maakunnista 1998.

Pohjois-Pirkkala entinen kunta ja kauppa Pirkanmaalla. Syntyi, kun → *Pirkkalan* pitäjä jaettiin kahtia vuonna 1922. Pyhäjärven eteläpuoleisesta osasta tuli *Etelä-Pirkkala* ja pohjoisesta *Pohjois-Pirkkala*. Pohjois-Pirkkalasta tuli kauppa 1937. Seuraavana vuonna sen nimi muutettiin → *Nokiaksi* ja Etelä-Pirkkalasta tuli *Pirkkala*. – SP

Pohjois-Pohjanmaa

1. maakunta Suomen kapeimmalla kohdalla Perämeren ja valtakunnan itärajan välillä, käsittää historiallisen → *Pohjanmaan* pohjoisen osan, ruotsiksi *Norra Österbotten*. *Norra Österbotten* 1785; *pohjois Pohjanmaata* 1869. Silloin kun → *Keski-Pohjanmaa* katsottiin omaksi maakunnakseen, Pohjois-Pohjanmaahan kuului vielä Pyhäjokilaakso, mutta ei enää Kalajokilaaksoa. Hallinnollisena maakuntana *Pohjois-Pohjanmaa* syntyi 1776, kun Pohjanmaan lääni jaettiin Vaasan ja Oulun lääneiksi; sen muodostivat Oulun läänin Pohjanmaahan kuuluvat kunnat.

2. nykyinen maakunta, ruotsiksi *Norra Österbotten*, yksi vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksen mukaisista 20 maakunnasta. Sen muodostavat seuraavat kunnat: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Hailuoto, Haukipudas, Ii, Kalajoki, Kempele, Kestilä, Kiiminki, Kuivaniemi, Kuusamo, Kärsämäki, Liminka, Lumijoki, Merijärvi, Muhos, Nivala, Oulainen, Oulu, Oulunsalo, Pattijoki, Piippola, Pudasjärvi, Pulkkila, Pyhäjoki,

Vuoden 1937 tiekartassa näkyvät Etelä- ja Pohjois-Pirkkalan kunnat; saman vuoden alussa Pohjois-Pirkkalan itäosa oli liitetty Tampereeseen ja länsiosasta oli muodostettu kauppa. Jo seuraavana vuonna nimi muutettiin Nokiaksi.

Pyhäjärvi, Pyhäntä, Raahe, Rantsila, Reisjärvi, Ruukki, Sievi, Siikajoki, Taivalkoski, Temmes, Tyrnävä, Utajärvi, Vihanti, Yli-Ii, Ylikiiminki ja Ylivieska. – SP

Nyky-suomen tietosanakirja 2, 1992: 731; Suomalainen Wirallinen Lehti 4.3.1869; Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo 24.3.1785.

Pohjois-Savo maakunta, ruotsiksi *Norra Savolax*. *Norra Savolax* 1797; *Pohja-Sawon Ylä-Rowastikunnassa* 1841; *pohjois-Savossa* 1847, *Pohjois-Savon* 1859; *Pohjois-Savossa* 1882. – Käsittää historiallisen → *Savon* maakunnan pohjoisosat. Siihen kuuluvat myös ne vanhan → *Hämeen* alueet entisen suur-Rautalammin alueella, jotka 1775 siirrettiin kuulumaan Savoan. Käsitti vuonna 1997 lakkautetun Kuopion läänin alueen. Nykyään Pohjois-Savo on yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksen mukaisesta maakunnasta. Sen muodostavat seuraavat kunnat: Iisalmi, Juankoski, Kaavi, Karttula, Keitele, Kiuruvesi, Kuopio, Lapinlahti, Leppävirta, Maaninka, Nilsä, Pielavesi, Rautalampi, Rautavaara, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Suonenjoki, Tervo, Tuusniemi, Varkaus, Varpaisjärvi, Vehmersalmi, Vesanto ja Vieremä. – SP

Sanan Saattaja Wiipurista 12.6.1841; Savo 5.9.1882; Suometar 1.6.1847; Tikkanen, Paavo 1859; Åbo Tidningar 11.9.1797; KTK:n 1800-luvun korpus.

Pohjola kaupunginosa Turussa Varsinais-Suomessa, ruotsiksi *Norrstan* (uudehko kaavanimi). – Pohjola kuuluu kaupungin vanhoihin takamaihin. Vuoden 1897 kaupunkikartassa alue on asumaton ja nimetön, vuoden 1910 kartassa alue on rajattu mutta kaavoittamaton ja nimetön. Sille on rakennettu kaupungin vuokrataloja 1920-luvun alussa, ja asemakaava vahvistettiin seuraavalla vuosikymmenellä. Alueen nimen syntyä ei ole tiedossa, mutta on oletettava sen syntyneen viimeistään 1920-luvulla. Nimi viittaa alueen sijaintiin vanhan ruutukaavakeskustan pohjoispuolella. – RLP

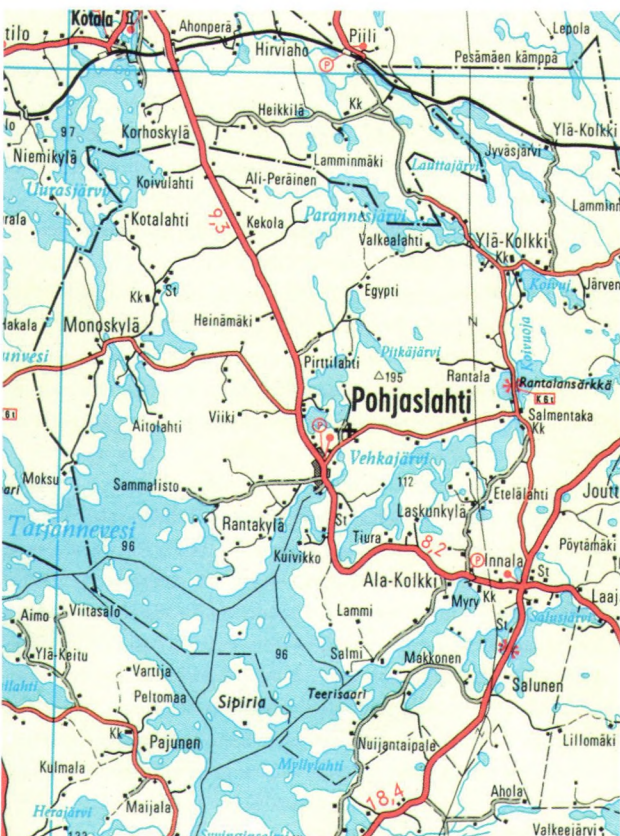
Kuparinen, Eero 1984: 232–233; Suomi Kartasto 1897/1915: 136–137; Urbes Finlandiae 12.

Pohtimolampi lampi ja matkailukeskus Rovaniemellä Lapisissa. – Lampi on muodoltaan soikea, sen itärannalla on korkea Mellavaara, länsirannan mäet ovat huomattavasti matalampia. Sitä on voitu kuvata sanalla *pohdin* 'ohuesta haapalaudasta painettu, toiselta puolelta loivasyrjäinen soikea astia, jolla erotettiin roskat puidusta viljasta', johon on liitetty seudulle tyypillinen, paikkaa tarkoittava nimistöjohdin *-mo*. – SP

Vuorela, Toivo 1979 s.v. pohdin.

Pohtola

1. kaupunginosa Siivikkalanlahden etelärannalla Tampereella Pirkanmaalla, vuoteen 1950 Ylöjärveä. Pohtola oli 1500-luvun puolivälissä yksinäistila Pirkkalan pitäjässä (*Nisius Poch-*

Pohjaslahden kunnan länsiosa liitettiin vuonna 1973 Virtoihin, itäosa Vilppulaan. Ote tiekartasta on vuodelta 1965.

nimestä, mutta kylä sijaitsee maankohoamisen takia nykyään kaukana vedestä. Alkuosa pohjautunee suurehkoa särkikalaa tarkoittavaan nimitykseen *sarv* (suomeksi *sorva*). – KS

Huldén, Lars 2001: 274.

Sastamala kaupunginosa Vammalassa Pirkanmaalla. *Sastamall* 1300, *Sastamala* 1351, *Saastamala* 1543. – Keskiaikainen suuri kirkkopitäjä Sastamala, jonka keskusalue oli → *Karkku*, jokaantui 1400-luvulla kahtia: *Ala-Sastamalaksi*, josta myöhemmin kehittyivät Tyrvää, Kiikka ja Kiikoinen, ja *Ylä-Sastamalaksi*, josta kehittyivät Mouhijärvi, Suodenniemi ja Lavia sekä Karkku ja Suoniemi. Lännen suunnassa Sastamalan eränautinta ulottui Pohjanlahdelle asti, Merikarvialle, jonka ruotsinkielinen nimi → *Sastmola* vielä viittaa suomenkieliseen lähtökohtaansa *Sastamalaan*. Asiaa perusteellisemmin tutkineen Pertti Virtarannan mukaan *Sastamala*-nimen kansankielinen asu on alun alkaen ollut pitkävokaalinen *Saastamala*, ja samaa mieltä ovat monet muutkin tutkijat. Vanhoissa asiakirjoissa useimmin esiintyvä lyhytvokaalinen muoto *Sastamala* voi perustua ruotsinkielisen merkintätavan noudattamiseen. Ajan mittaan muuhunkin kielenkäyttöön *Saastamala*-muodon rinnalle yleistynyt *Sastamala* voi toisaalta heijastaa myös Ylä-Satakunnan murteissa ilmenevää vaihtelua, jossa sanan ensitavun lopussa olevan -s:n edellä voi esiintyä joko pitkä tai lyhyt vokaali, esim. *piispa* ~ *pispa*. Muiden tutkijoiden tavoin Virtaranta yhdistää *Saastamala*-nimen sanaan *saasta*, josta nimi hänen mukaansa on johdettu: *saasta+ma+la*. Asiataustaltaan samaan yhteyteen kuuluvia nimiä ovat hänen mukaansa Vesilahden *Saastojärvi* ja *Saastonperä* sekä varsinkin Itä-Suomessa tavallinen sukunimi *Saastamoinen*. Nimen tarkempaan sisältöön tai kohteeseen Virtaranta ei ole puuttunut. Edellisestä jossain määrin poikkeavan näkemyksen on esittänyt Olli Nuutinen. Hänen mukaansa *Sastamala* on yhdysnimi, jonka loppuosaa *-mala* juontuu balttilaisperäisestä 'rantaa, äärtä, lahtea' merkitsevästä lainasanasta *malo*. Itsenäisenä sanana *malo* on Nuutisen mukaan suomen kielestä kadonnut, mutta se esiintyy harvinaisena joissakin yhdysnimityksissä ja johdoksissa, myös nimissä. Yhdysnimien jälkiosana *-malo* ei näytä esiintyvän, mutta Nuutinen arvelee, tosin vähän epäröiden, että osa *-mala*-loppuisista paikannimistä olisi alkuaan ollut *-malo*-nimiä, jotka *malo*-sanana hämähäyryttyä tuntemattomaksi olisivat siirtyneet paikannimissä erittäin tavalliseen *-(ma)la*-loppuiseen tyyppiin. Paikannimissä tällainen syystä tai toisesta suosittuun malliin mukautuminen ei ole tuntematonta eikä edes harvinaista. *Saastamalan* lisäksi *-mala* 'rantaa'-loppuisia yhdysnimiä voisivat olla esim. *Kahimala*, → *Orismala*, *Rahkamala*, *Santamala*, *Viitamala*, ehkä myös → *Hattelmala* ja *Untamala*, mahdollisesti *Roismalakkin*. Tämänkin jälkeen pohdittavaksi jää vielä *Saastamala*-nimen alkiosana oleva *saasta*. Lähisukukielten perusteella voidaan päätellä, että *saasta*-sanalla on 'lian, törkyisyyden, epäpuhtauden' ohella ollut myös konkreettisempia merkityksiä: 'lieju, muta, kura'. Tätä taustaa vasten *Saastamala*-nimen asiasisällöksi hahmottuisi 'lieju- tai mutaranta', mikä olisi hyvinkin voinut luonnehtia nimen mahdollisena alkuperäisenä kohteena ollutta nykyisen Rautaveden länsirantaa. *Saasta*-sanana merkityksen kehittyminen kielessä abstraktisempaan ja samalla negatiivisempaan suuntaan tekee hyvin ymmärrettäväksi sen, että *Saastamalan* rinnalle on omaksuttu alkuaikanaan hämähämpi ja leimaamattomampi *Sastamala* ja että nimi aikaa myöten on joutunut kokonaan väistymään paremmiksi katsottujen *Karkun* ja *Tyrvään* tieltä. – AH

Nirvi, R.E. 1950: 422; Nuutinen, Olli 1987: 514–528; SSA s.v. malo, s.v. saasta; Virtaranta, Pertti 1952: 88–104; Virtaranta, Pertti 1957: 541–543.

Sastmola kunta Satakunnassa Pohjanlahden rannalla, suomeksi → *Merikarvia*. *Sastamall* 1303, *Sastamalby* 1547, *Sastamåla* 1571, *Sastmalaby* 1650. *Sastmola Socken* 1799, *Sastmåla* 1700-luvulla. – Merikarvianjokea eli paikallisesti Karvianjokea pitkin on kulkenut sastamalalaisten eräreitti merelle. Joen suun merialueesta ja myös sen rannoille syntyneestä asutuksesta on vanhimmissa asiakirjoissa käytetty nimeä **Sastmola fjärd* (*Sastemalafierdh* 1473, *Sastmolfierd* 1540–41, *Sastamolafierdt* 1548, *Sastamalafierdh* 1552, *Sastamolfierd* 1560, *Sastamallfierd* 1571) eli "Sastamalanselkä", jolla nimellä Merikarvian Alakylä ja Ylikylä esitetään vielä 1540 yhtenä kylänä. Nimi *Sastmola* on ruotsin kieleen vakiintunut asu suomenkielisestä nimestä *Sastamala*. Seudun suomenkieliset ovat tuskin koskaan käyttäneet yleisesti *Sastamala*-nimeä, vaan jo varhain on käyttöön todennäköisesti vakiintunut nimi *Karvia* → *Merikarvia*. → *Sastamala*. – RM

Huldén, Lars 2001: 433; Santavuori, Martti 1961 (1981): 29, 40, 42–43, 50, 87, 136, 145, 270;

Valtavojo-Pfeifer, Ritva 1975: 32; Virtaranta, Pertti 1952: 97.

Satakunta maakunta Länsi-Suomessa, vanhentunut ruotsinkielinen nimi *Satakunda*. *sigillis terre sathagundhae* 1331, *Tauastiam et Satagundiam* 1334, *j nidre Sathagund* 1432. – Historiallinen Satakunta käsitti nykyisen maakunnan lisäksi pääosan tämänhetkistä Pirkanmaata ja ulottui Keski-Suomeen saakka. Varsinkin pronssikaudella Satakunta on ollut läntisen kulttuuripiirin vahvinta aluetta Suomessa. Erityisen voimakkaana germaaninen vaikutus on ulottunut Kokemäenjoen silloisen suun ja Panelianlahden seutuun. *Satakunta*-nimeä ovat pyrkineet tutkimuksissaan selvittämään niin arkeologit ja historiantutkijat kuin kielentutkijatkin, edelliset lähinnä alueen hallinnollisen ja muun organisoitumisen näkökulmasta, jälkimmäiset taas nimen itsensä tarjoamista mahdollisuuksista. Täyteen yksimielisyyteen nimen alkuperästä ei edelleenkaan ole päästy. – Ainakin 1700-luvulta juontuu näkemys, jonka mukaan *Satakunta*-nimen alkiosana on luku sana *sata* ja jälkiosana 'ihmisryhmää, joukkoa, hallintopiiriä' tarkoittava sana *kunta*. Kyseessä olisi alkuaan 'sadan miehen joukkoa' tarkoittanut muinaisruotsin *hundare*- tai sitä edeltäneen *hund*-sanana käänösvastine, jota esikuvansa mukaisesti ensin olisi käytetty sotilasjoukon nimityksenä ja myöhemmin kyseisen joukon varustamisesta ja muustakin hallinnosta vastaavan yhteisön ja sen asuman alueen nimenä. Tämä nimensyntyteoria on viime aikoina saanut erittäin voimakasta tukea, kun Unto Salo on useissa Satakuntaa käsittelevissä tutkimuksissaan perusteellisesti selvittänyt maakunnan syntyä ja aluehallinnon järjestämistä. Salon mukaan Satakunnan maakunnan synty ja hallinnollinen organisointi liittyy saumattomasti Euroopassa laajalti toteutettuun sotilas- ja aluehallinnosta vastanneeseen satakuntalaitokseen. Esikuvat on saatu Keski-Euroopasta ja Ruotsista, jonne hundarilaitos vakiinnutettiin rautakauden loppupuolella, jo ennen 1000-lukua. Siellä keskusalue oli itäinen Keski-Ruotsi, johon Satakunnalla oli kiinteät suhteet. – Edellä lyhyesti esitelty selvitys maakuntaa ja ehkä jo sitä edeltävää hallintoaluetta tarkoittavasta *Satakunta*-nimestä onkin vakuuttavasti perusteltu ja sellaisena uskottava. On kuitenkin mahdollista ajatella, kuten monet kielentutkijat ovat tehneet, että *Satakunta*-nimi on vieläkin vanhempaa perua ja että myös nimen kieliasu ja alkuperäinen tarkoite selittyvät toisin kuin edellä. Olli Nuutisen esittämän etymologian mukaan *Satakunta*-nimen alkiosana voisi olla 'rantaa, maihinnousupaikkaa' merkinnyt kantagermaanista omaksuttu lainasana *sata*, johon sitten olisi liitetty 'aluetta, seutua' merkinnyt jälkiosa *kunta*, ja *Satakunta* olisi alkuaan merkinnyt suunnilleen samaa kuin "Rantakunta".

Tämän *sata*-sanän äänteellinen kehitys edellyttää hyvin varhaista lainautumisajankohtaa, joka voisi olla Satakunnan germaaniseksi luonnehditun pronssikauden alkupuoli. Nimenä *Satakunta* olisi näin tulkittuna suunnilleen yhtä vanha kuin → *Häme*. Nuutisen mukaan germaaneilta omaksuttu *sata* on myöhemmin kadonnut kielestä itsenäisenä sanana mutta säilynyt *Satakunnan* lisäksi eräissä muissakin paikannimissä ja myös osapuilleen samaa merkitsevässä sanassa *satama* (vrt. *ranta ~ rantama* ym.), joka yleensä hiukan väkinäisesti on totuttu yhdistämään *sataa*-verbiin. Mahdotonta ei liene, että lainan omaksumisen aikoihin *sata*-sanän tarkoite olisi voinut pelkän 'rannan tai maihinnousupaikan' sijasta tai lisäksi olla 'maihinmenopaikka, ts. avomereltä sisämaahan johtava väylä'. Kovin kaukana ei ole ajatus, että **Sata* olisi aikoinaan ollut sisämaahan johtavan vesireitin (myöhemmän *Kokemäenjoen*) vanha nimi, mihin eräät muut paikannimet (esim. Suonien *Sadanleukaluut*) voisivat viitata. **Sadan* vesistön alue taas sai alun alkaen luontevasti nimen *Satakunta*, ja kun alue paljon myöhemmin ilmeisesti hallinnollisista syistä jaettiin kahtia, osatkin nimettiin vesistöön suhteutetun sijaintinsa perusteella *Ala-Satakunnaksi* ja *Ylä-Satakunnaksi*. – Edellä esitetyt *Satakunta*-nimen selvittämisen kaksi päälinjaa eivät välttämättä ole ristiriidassa keskenään: Kun jälkimmäisen selityksen edellyttämä ikivanha germaaninen lainasana *sata* katosi kielestä ja sen alkuperäinen merkityskyni unohtui, oli mahdollista, että myös *Satakunta*-nimen alkuosa tulkittiin lukusanaksi *sata* ja näin nimi oli valmis yhdistettäväksi hundari- eli satakuntalaitokseen. Tätä taustaa vasten saattaisi selittyä sekin, että *Satakunta*-nimellä ei ole *hundare*-pohjaista tai muutakaan ruotsinkielistä nimeä vaan ruotsin kieleen on vakiintunut suomesta lainattu nimi *Satakunta*. – AH

Nikkilä, Osmo 1988: 153–158; Nuutinen, Olli 1989: 11–45; Ojansuu, Heikki 1920: 200–206; Ravila, Paavo 1933: 221–223; REA 63; Salo, Unto 1995: 33–65; Salo, Unto 2000: 114–128; Salo, Unto 2004: 327–348, 359–363; SSA s.v. kunta, s.v. satama; Suvanto, Seppo 1973: 9–17.

Satava saari Turussa Varsinais-Suomessa, aiemmin Kakskeran kuntaa, rinnakkaisnimenä myös *Satavaluoto*. *satawøø* 1463, *Sataua* öö 1538, *Sataffua* ö 1540, *Sataffwa* öö 1540. – *Satava* on ollut 1500-luvulla verokunnan nimi, ja siksi nimestä on runsaasti asiakirjamerkintöjä. Nimiarkiston toinen samanlainen nimi on Hämeenkosken notkelmaisen niityn nimi *Satava*. Heikki Ojansuu liittää nimen *Sata*-nimiin, joiden perustana hän pitää 'putoamista' merkitsevää *sataa*-verbiä. Eero Kiviniemi pitää mahdollisena, että nimi *Satava* on *va*-partisiippimuoto samaisesta verbistä. Olli Nuutinen taas liittää *Satava*-nimen *Sata*-, *Sato*- ja *Satama*-nimiin esittäen niille useita äänteellisesti mahdollisia lähtösanoina, mm. 'rantaa, maihinnousupaikkaa' merkinneen germaanisen sanakan. Nimen alkuperä jää vielä hämäräksi. – RLP

Kiviniemi, Eero 1971: 257; Nuutinen, Olli 1989: 11–40; Ojansuu, Heikki 1920: 202.

Sattanen Kitisen sivujoki ja sen suulla sijaitseva kylä Sodankylässä Lapissa. Ylempänä joessa on koski *Sattasköngäs* ja joen varrella *Sattasvaara*. *Sattais* 1760. – Kylä on nimetty joen mukaan, jonka nimi taas palautuu saameen; taustalla on saamen 'hiekkaa' merkitsevä sana, saP *sattu*. Nimeämisperusteena on ollut jokivarsimaiden hiekkaisuus. Vrt. → *Saattopora*. – AA

Saukkola kylä Nummi-Pusulassa Uudellamaalla, entistä Nummea. *Saukoila* 1559. – Saukkolan kylä on syntynyt suhteellisen myöhään, mutta viimeistään 1500-luvulla. Kylä on saanut nimensä *Saukkolan* talosta, jonka sanotaan olevan kylän ainoa vanha talo. Talon asukkaat ovat ehkä tulleet lähikylän Hyrsylän *Saukosta*. *Saukko* on voinut tulla talonnimeksi asukkaan nimestä, sillä *Saukko* on ollut ainakin 1500-luvulla

Hämeessä käytössä lisänimenä. Henkilönnimi *Saukko* ei liity eläimennimitykseen *saukko*, vaan on voinut syntyä esim. nimestä *Sakarias* tai *Sakeus*. *Saukko*-nimisiä taloja on myös mm. Jokioisilla ja Somerolla. Timo Alasen mukaan *Saukko* on voinut tulla Somerollekin Nummen Hyrsylän *Saukosta* muuttaneen asukkaan mukana. – SBS

Alanen, Timo 2004b: 83, 227; Jussila, Osmo 1977: 16; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000, s.v. Saukkola.

Saukonkylä kyläkunta Alajärvellä Etelä-Pohjanmaalla, osa Kurejoen kylää. Nimi muutettiin *Saukonkyläksi* vasta 1960-luvulla, siihen asti se oli *Saukonperä* ('perä' taloryhmä'). Kyläkunnan vanhin talo *Saukko* on perustettu viimeistään 1670-luvulla. Kurejoella on tieto *Saukkonen*-nimisestä kantatalosta ja kylässä on asunut vuodesta 1723 *Saukko*-nimisiä torppareita. – Talon- ja henkilönnimestä *Saukko* on monia tietoja jo 1400- ja 1500-luvulta Hämeestä ja Satakunnasta (mm. *Anders Saukoi* 1541 Kangasalla, *Magnus Saukoi* 1458 Hollolassa). Alajärvelle on uudisasukas voinut tuoda nimen mukanaan esimerkiksi Ylä-Satakunnasta. Nykyään aines *Saukko* ja *Saukon*-sisältyy satoihin paikannimiin. Sen nimisiä taloja on eniten Hämeessä, Ylä-Satakunnassa, Keski-Suomessa, Peräpohjolassa ja historiallisella Pohjanmaalla. Talonnimeen perustuva *Saukonkylä* on myös Parkanossa ja Säämingissä. – PM

Junnila, Heikki 1983: 1002; Kivipelto, Toivo & al. 1977: 30; Mikkonen, Pirjo – Paikkala, Sirkka 2000: s.v. Saukko.

Saunajärvi järvi ja kylä Kuhmossa Kainuussa lähellä Venäjän rajaa. *Sauna Jerfui* 1650. – Nimi voi olla peräisin 1600-luvun alusta alkaneen suomalaisasutuksen ajalta, sillä *sauna*-sanän sijasta karjalan kielessä käytetään tavallisesti sanaa *kyly*. Nimi liittyyne eränkäyntiin: järven rannalla on mahdollisesti ollut kalasauna ennen järven rantojen asuttamista. – AR

KA: MH 107/2D 3/1.

Sauoiva tunturi Sallassa Lapissa. *Sawo Tunduri*, *Savotunduri*, *Sauwotunduri* 1740. – *Sauoiva* sijaitsee kunnan pohjoisosassa Värriön luonnonpuistossa. *Sauoivan* pohjoispuolella on matalampi *Pikku Sauoiva* ja tästä itään on *Sauoivanmurista*. Sanan *murista* merkitys on 'matalaa puuta kasvava tunturin harjanne', ja se on lainaa saamelaiskielistä (vrt. inarinsaamen *mooräst* 'korkeahko koivukangas'). Nimen alkuosa *sau* on paikallinen murremuoto sanasta *savu*, ja se tarkoittaa myös 'usvaa' ja 'auteretta'. Tunturi on melko korkea (615 m), joten sen laki voi olla toisinaan usvan peitossa. Jälkiosa → *oiva* 'huippu, pää' on tavallinen Lapin tuntureiden ja vaarojen nimissä. Vanhoissa asiakirjatiedoissa tunturin nimen jälkiosana on *tunturi*, joten nykyisin käytössä olevaan nimiasuun *Sauoiva* ovat voineet vaikuttaa monet ympäristön *-oiva*-loppuiset nimet. – KA

Peräniitty, Anneli 1985: 90; SSA s.v. marasto; Fellman, Isak 1912: 148–149; SMSA.

Sauvo kunta Varsinais-Suomessa, ruotsiksi *Sagu*. *Saw* 1335, *Sagw* 1347, *Sagu* 1447, *Saffw* 1458, *Saffwo* 1460, *Saffu kyrke sokn* 1472, *Saffuu sn*, *Saffu sn* 1541, *Saghu* 1469, *Saugu* 1542, *Saugo sochn* 1563. – Nimelle on sadan vuoden aikana esitetty monenlaisia selityksiä. Se on yhdistetty maakunnannimeen → *Savo* (Ojansuu). Samaan tulkintaan viittaa myös vuodelta 1747 peräisin olevan pitäjänkertomuksen alku: "Sagu sochn, i gamla tider Sawo kallat" ('Sauvon pitäjä, vanhoina aikoina Savoksi kutsuttu'). Nimen kannaksi on arveltu mm. venäläiskarjalaista henkilönnimeä *Savoi* (Nissilä). J. A. Lopmeri pohdii nimeä tulkittaessaan myös tärkeää kysymystä, minkälaiselle paikalle nimi on alkuaan annettu, ja päättyy lahdennimeen **Saugonlahti*, jonka alussa on eläimennimitys *saukko(i)*. Hän pyrkii myös ottamaan huomioon sen, että oletetusta alkuperäisnimestä olisi päästy normaaliin äännekehitysten kautta

S

gissa ja ympäristökunnissa), *Vakka ja Kalevala (Kalannin mukaan?)*. – PS

Ganander, Christfrid 1997 [1787] s.v. Uusi kaupunki; Grotenfelt, Kustavi 1912: 316, 364, 383;

Kaukovahta, Kyösti 1961: 28–33, 107, liite 1: I, V, kartta n:o 1; Paasio, Veikko 1967: 57–60;

Suomenmaa 3 (1921): 497; Vanhojen karttojen Suomi: 28–29.

Uusikirkko entinen kunta Varsinais-Suomessa, ruotsiksi *Nykyrko. villarum Nykyrckensium 1411, Nijekirkie 1417; Udeskirkos 1668, Uudes-Kirkos 1750*. – Kalannin Lemmittylän alueelle oli jo 1300-luvulla rakennettu Pyhän Olavin kirkko. 1411 joukko kylliä päätti yhdessä rakentaa uuden, yhteisen kirkon korvaamaan seudun vanhat pikkukirkot. Kun se rakennettiin, sai seurakuntakin nimen *Uusikirkko*. Nimi oli käytössä keskiajalla → *Kalanti*-nimen rinnalla, joka jäi pois käytöstä jo 1400-luvulla. Nimi muutettiin takaisin *Kalanniksi* 1936, koska Viipurin läänissäkin oli *Uusikirkko*. – SP

Grotenfelt, Kustavi 1912: 4, 5, 364, 383; Huldén, Lars 1984: 123–129 ja 2001: 179; Salo, Unto

2003a: 83; Suomenmaa 3 (1921): 56; DF: 1365.

Uusimaa

1. historiallinen maakunta Suomenlahden rantamaalla. *Nylandia 1310, Nyland 1326, Wdhen maan Randacanssa* (Uudenmaan rantakansa) ja *Wsimaa 1548* (Agricola); *Uudelta maalta 1822*; ruotsiksi → *Nyland*. – Ruotsinkielisen nimen varhaisiintymän on katsottu kertovan siitä, että vanhojen Suomen ja Hämeen maakuntiin kuuluneesta Suomenlahden puoleisesta osasta on muodostettu uusi (*ny*) maakunta. Pysyvä asutus on sen sijaan syntynyt jo aiemmin, viimeistään vuosina 1000–1200. Ruotsalainen uudisasutus on tavoittanut alueen 1200-luvulla. Maakunnan sinetti on säilynyt vuodelta 1326. Ennen → *Kymenlaakson* maakunnan syntyä Uusimaa ulottui Kymijokeen asti. Nykyisistä hallinnollisista maakunnista sen alueella ovat Uusimaa ja → *Itä-Uusimaa* sekä → *Päijät-Hämeeseen* kuuluvat Artjärvi ja Orimattila eli vanhan Uudenmaan läänin alue. Alkuaan Uusimaa käsitti lähinnä nykyisen Uudenmaan ruotsinkielisen rannikon, sen sijaan ns. Keski-Uudenmaan suomenkielinen alue luettiin Hämeeseen.

2. yksi 20:stä vuoden 1998 aluehallinnon uudistuksen mukaisesta maakunnasta. Sen muodostavat seuraavat kunnat:

Espoo, Hanko, Helsinki, Hyvinkää, Inkoo, Järvenpää, Karjaa, Karjalohja, Karkkila, Kauniainen, Kerava, Kirkkonummi, Lohja, Mäntsälä, Nummi-Pusula, Nurmijärvi, Pohja, Pornainen, Sammatti, Siuntio, Tammisaari, Tuusula, Vantaa ja Vihti eli se käsittää aiemman Uudenmaan läänin länsi- ja keskiosat. – SP

Ganander, Christfrid 1997 [1787] s.v. Uusimaa; Grotenfelt, Kustavi 1912: 4, 5; Kepsu, Saulo 2005:

15–16; Maat ja paikat; Turun Wiikko-Sanomien 9.3.1822; DF: 6572.

Uusi-Valamo eli *Valamon luostari*, munkkiluostari Heinävedellä Etelä-Savossa. – Alkuperäinen Valamon luostari (*Valamskago monastyrja 1500*) sijaitsee Laatokan saarella Sortavalan edustalla. Laatokan Valamon luostarin munkit joutuivat siirtymään sodan jaloista evakkoon muualle Sisä-Suomeen. Kannonkosken kautta he päätyivät Heinäveden Papinniemeen, josta 1940 hankittiin luostarille Saastamoinen-yhtymän entinen iso tila rakennuksineen. Uutta asuinsijaa ruvettiin kutsumaan *Uudeksi-Valamoksi*. Viljo Nissilä on yhdistänyt alkuperäisen *Valamo*-nimen veden valumiseen, mutta sitä on selitetty myös 'vaahtera' merkitsevistä sanasta *valama*; Valamon saari kuuluu vaahteran levinneisyysalueeseen ja siellä on kasvanut runsaasti vaahteroita ennen sotia – mahdollisesti jo 900-luvulla. Venäläiset ovat selittäneet luostarin venäjänkielisen nimen *Valaam* johtuvan israelilaisia kironneen syyrialaisprofeetan nimestä *Bileam*, venäjässä *Valaam* eli *Valentin*. – SP

Anttonen, Simo – Härkönen, Pekka – Iivonen, Juho – Heinonen, Tuomas; Lönnrot, Elias 1880 s.v.

walama; Nissilä, Viljo 1975b: 35; Nissilä, Viljo 1976b: 139; NA; fi.wikipedia.org, 26.5.2005.

Uva kylä ja järvi Ristijärvellä Kainuussa, lähellä *Pieni-Uva*-niminen järvi. *wua mäki, wua niemen nenä 1555, Vaierffwi 1577, Ufua Jerfui 1650*. – Nimi on luultavasti saamelaisperäinen, vrt. vanhan eteläsaamen (1780) *uwe, uvwe* 'virta, virtaus'. Nimeämisperuste on varmaankin se, että Uvan ja Pienen-Uvan välillä on Tolosenjoessa vajaan kilometrin matkalla kolme metriä putousta. Tolosenjoen vanha nimi on ilmeisesti ollut **Uva(n)joki*, koska sen suussa Iijärvessä Paltamon puolella on *Uvanlahti* ja *Uvanniemi*. – AR

Itkonen, T.I. 1920: 55; Lexicon Lapponicum 1780 s.v. uwe; SKES s.v. vuo; SSA s.v. vuo; KA: MH

107/2D 3/1, VA 4972: 8, VA 4750.

asutus oli 1700-luvun lopulla sisävesien laivastotukikohta ja kehittyi 1800-luvulla sahatteollisuuden keskuksiksi. Varkaudesta tuli tehdasseudun 1865, kauppa 1929 ja kaupunki 1962. – Varkauden nimi mainitaan ensimmäisen kerran tilannimenä 1523, mutta alueella on täytynyt olla pysyvää asutusta jo varhemmin. Myöhemmin nimi viittasi pitkään, rajoiltaan epämääräiseen kymmenyskuntaan. Kaupungin nimi sisältää sanan *varkaus*. Tämä esiintyy Suomen nimistössä enimmäkseen pienpaikkojen nimissä, joihin sisältyy suullisia muistitietoja varkauksista. Myös Varkauden nimen on joskus katsottu perustuvan ryöstösaaliin kätkemiseen tai Novgorodin ja Ruotsin välisiin kahakoihin Pähkinäsaaren rauhan rajan läheisyydessä. Kyseessä on kuitenkin ilmeinen kansanetymologia. Hylättävä on myös Ahti Rytkösen esittämä selitys, että sanassa esiintyisi saamenkielinen 'kätköä' merkitsevä sana. – Muista *Varkaus*-nimistä onkin erotettava Itä-Suomen vesistöalueella käytössä oleva nimitys, joka lienee alkuaan perustunut matkan helpottamiseen tai lyhentämiseen. Mahdollisesti taustalla on ollut ajatus, että matkaa on näin "varastettu" (vrt. ilmaus *kulkea varkain* 'kulkea huomaamatta, vaivihkaa'). Tällaiset nimet liittyvät usein veto-aipeisiin, joiden kautta on ollut mahdollista kiertää koski. Myös nykyisen Varkauden kaupungin läheisyydessä on ollut tällainen paikka, kaupungin keskustan itäpuolella sijaitsevan *Varkausmäen* alapuolella. Vetämällä veneet yli tästä kohdasta on ollut mahdollista kulkea Ämmänkosken ohitse Leppävirran reitin vesistöä Saimaan vesistöön. 1600-luvulta onkin tietoja tervalastien purkamisesta ja kuormaamisesta tällä paikalla ja veneiden vetämisestä kannaksen yli tai uittamisesta rantaa pitkin koskien alapuolelle. Läheisen kylän nimi *Taipale* viittaa sekin siihen, että kyseistä paikkaa on käytetty vetotaipeena. Ajatusta *Varkaus*-nimien liittymisestä maatai-aipeisiin tukee myös mm. Säämingin pitäjältä tunnettu asiakirjanimi *Kuiva-Varkaus* (*kuiffua varcaus* 1562–1563). – JS

Alanen, Timo 2006: 27; Rytkönen, Ahti 1962; Saarikivi, Janne 2006: 36; Soikkänen, Hannu 1963: 13–16.

Varpaisjärvi kunta Pohjois-Savossa. – Kunta on erotettu 1911 Nilsistä. Kirkonkyläksi tuli Sutelan kylä. Kunnan nimi perustuu kirkonkylän viereisen järven nimeen, *Varpanen* (*Warpasenjärvi* 1920; vuoden 1799 kartassa *Sutelanjärvi*). Järven vanha nimi on voinut olla **Varpajärvi*, jolla on kuvattu järven rannan matalaa varpukasvillisuutta, *varvikkoa*, tai metsää, josta on saatu lehdeksiä, ks. → *Varparanta*. Varpaisjärvellä on nimeä selitettykin siitä, että rannoilta on saanut hyviä varpaaliisteitä eli -säleitä. Niistä on tehty katiskoita ja koreja. – SP

Nissilä, Viljo 1939: 141; Soininen, Arvo M. 1981 [1961]: 283; Suomen karttakirja 1799: 105;

Suomen karttakirja 1920: 33D.

Varparanta

1. kylä Savonlinnassa Etelä-Savossa, aiempaa Sääminkiä. *Warpios Randha tijende* 1571, *Warparanda* 1664. – Kylä on Haapaveden Varparannanselän itärannalla.

2. kylä kunta Kontiolahdessa Pohjois-Karjalassa. *Warparanda* 1787. – Asutus sijaitsee Höytiäisen itärannalla.

Itämurteissa sana *varpa* merkitsee yleisesti 'varpua ja puuvar-tisia matalia kasveja' tai 'pensaita, varvikkoa'. Lehdesvarpuja käytettiin mm. luutiin, mutta myös korsirehun korvikkeena ja kuivikkeina karsinassa. – SP

Nissilä, Viljo 1939: 141; Walta, Matti 1996: 31; KA:VA 8644: 188v; HisKi (Kontiolahdi).

värri 'vaara', pohjoissaamenkielinen sana. Sillä on vastineita laajalti muissa saamen kielissä, mm. inarinsaamen *vääri*, kol-tansaamen *vää'rr*. Sana on tavallinen niin pienten vaarojen kuin korkeiden tuntureidenkin nimien jälkiosana. Sanan suomalainen vastine → *vaara*, joka esiintyy lähinnä Itä- ja Poh-

jois-Suomen nimistössä, on ilmeisesti vanha laina saamesta.

– AA

Varsinais-Suomi nykyinen ja myös historiallinen maakunta Etelä-Suomessa, ruotsiksi *Egentliga Finland*. – Maamme lounaisosaa tarkoittanut nimi on vanhastaan ollut → *Suomi*, joka historiallisena aikana vakiintui ensin lounaisen maakunnan ja myöhemmin koko maan viralliseksi nimeksi. Varhaiskeskiaikaisessa Varsinais-Suomen sinetissä maakunnan nimi esiintyy latinankielisenä muodossa *S[igillum] terre Finlandie*. Mikael Agricola käyttää Uuden testamentin alkupuheessaan (1548) sekä koko maasta että lounaisesta maakunnasta nimityksiä *Somen maa* ja *Somen Makunda*, jälkimmäisestä myös nimitystä *Etele ia pohia Some*. *Suomi*-nimen vakiintuminen viralliseksi maanimeksi vaati aikaa myöten lounaisen maakunnan nimen täsmennyttä. Latinankielisissä teksteissä esiintyvät 1650-luvulta alkaen täsmennykset *Fenningia specialiter dicta* ja *Fenningia presse dicta*, jotka seuraavalla vuosisadalla saivat rinnalleen ruotsinkieliset nimet *Finland för sig sielft* ja *Egentliga Finland*. Porthanin 1700-luvun lopulla käyttöön ottama nimi *Egentliga Finland* vakiintui sitten maakunnan viralliseksi ruotsinkieliseksi nimeksi. Suomenkielisisä teksteissä Varsinais-Suomesta käytettiin vielä 1800-luvun alkupuolella vaihtelevia nimityksiä: *Etelä- ja Pohja-Suomi*, *Turun lääni*, *Oikea Suomi taikka Turunmaa* ja *Varsinainen Suomi*. Saman vuosisadan puolivälistä lähtien ruotsinkielisen *Egentliga Finland* -nimen käännökseksi ja maakunnan viralliseksi suomenkieliseksi nimeksi vakiintui *Varsinais-Suomi*. – AH

Agricola, Mikael 1548/1931: 18–19; Platou, Ludvig Stoud 1844: 39; KHL s.v. Finland; Oja, Aulis 1956: 8–11; Tiitta, Allan – Viljamaa, Toivo 2007: 217, 229–230, 241–242, 287; KKT:

Varhaisnyky-suomen korpus.

Varsovansuo suo ja soidensuojelualue Iijoen eteläpuolella Taipaleella Pohjois-Pohjanmaalla. – Suo on saanut nimensä suuresta *Varsova*-nimisestä savotasta 1920-luvulla. Savotassa ajettiin puutavaraa Iijokeen höyryveturien vetämillä suurilla reillä. Nimi on jälki pirtuajasta; "Varsovan laulu" oli ajankoh-tainen nautintoaine savotan suuruuden aikana. – JV

Vartiokylä kaupunginosa Helsingissä, vuoteen 1946 kylä Helsingin mlk:ssa, ruotsiksi → *Botby*. – Nimi on käännetty ruotsinkielisestä nimestä. Käännös perustuu tulkintaan, jonka mukaan ruotsinkieliseen nimeen sisältyisi oletettu sana **bote*, joka olisi ollut 'vartiotulta, merkkitulo' merkinneen sanan *böte* rinnakkaisasu. *Botbyn* suomalaisena vastineena oli 1900-luvun alussa *Puotinkylä* eli *Puodinkylä*, mutta vuonna 1946 nimeksi vahvistettiin *Vartiokylä*. Vuonna 1959 kaupunginosan pohjoisimman osa-alueen nimeksi vahvistettiin *Vartioharju – Botbyäsen*, 1964 toisen osa-alueen nimeksi *Puotinharju – Botbyhöjden*. – SP

Granlund, Åke 1981: 16–17; Huldén, Lars 2001: 292; Pesonen, Leo A. 1981: 207.

Vartiosaari kaupunginosa Helsingissä Uudellamaalla, vuoteen 1946 Helsingin mlk:aa, ruotsiksi *Vårdö*. *Wordö* 1567, *Wårdö* 1567, *Wårdzhö* 1577; 1700-luvun kartoissa *Vådön*. – Asia-kirjamerkinnot tarkoittavat Helsingin pitäjään kuulunutta saarta. Saaren nimi otettiin muodossa *Vårdö* viralliseksi kaupunginosan nimeksi 1959, ja sen suomenkieliseksi käännös-vastineeksi vahvistettiin *Vartiosaari*. – Helsingin kadunnimet -kirjassa nimestä esitetään tiivismuotoinen tulkinta: "Määri-teosa on muinaisruotsin *vardher* 'vartio, vartionti, valvonta'; sana esiintyy Uudellamaalla monissa nimissä, jotka tarkoittavat korkealla sijaitsevia paikkoja – usein seudun korkeinta vuorta –, mihin keskiajalla oli vihollisten silmällä pito järjestetty". Vartiosaaren korkein kohta on nykyään yli 30 metriä merenpinnan yläpuolella. → *Vårdö*. – PS

Pesonen, Leo A. 1970: 29; Westman, Ivar 1935: 388.